گۆڤاری قەڵای زانست
گۆڤارێکی زانستی وەرزی باوەرپێکراوە لە لایەن زانکۆی لوبنانی فەرەنسی دەردەچێت-هەولێر-کوردستان-عێراق
بەرگی(١١) – ژمارە(٣)، هاوین ٢٠٢٦
ژمارەی تۆماری نێودەڵەتی: ISSN 2518-6566 (Online) - ISSN 2518-6558 (Print)

ئەدگارێن مۆدێرنیزمێ د کۆمەلا کورتە چیرۆکێن (زێمارا دلی) یا (د.ئەمجەد عوبید) یدا

د. عبدالرحمن عبدالغفور حسن شنگالی
پشکا زمانێ کوردی، کۆلیژا زمان، زانکۆیا نەوروز، دهۆك، هەرێما کوردستانێ ،عێراق
abdulrahman.abdulgfoor@nawroz.edu.krd

د. بارزان مصطفى محمد
پشکا زمانێ کوردی، کۆلیژا زمان، زانکۆیا نەوروز، دهۆك، هەرێما کوردستانێ ،عێراق
Barzan.Mohammed@nawroz.edu.krd

پوختە

ئەڤ ڤەکۆلینا ل ژێر ناڤێ "ئەدگارێن مۆدێرنیزمێ د کورتە چیرۆ کوردیدا، کۆمەلا (زێمارا دلی) یا نڤیسکار (د. ئەمجەد عوبید) ب نموونە هەولدانەکە ژبۆ دیارکرن و ئاشناکرنا ئەدگارێن مۆدێرنیزمێ دناڤ کور چیرۆکا کوردیدا، ژلایێ چێیاتی و باندۆر و هەبوونێڤە. هەر دیس چاوانییا مەزراندنا ئەوان وەك شێوازەکێ گشتی د رێرەوا گەشەکرنا کور چیرۆکا کوردی. هەر ئەدگارەك ب چ شێوە هاتییە بکارئینان بەرجەستەکرن.

دئەڤێ ڤەکۆلینێ دا، کورتە چیرۆك وەك پێناسە و تایبەتمەندی، هەر دیس ئاشکراکرنا گرنگترین ئەدگارێن مۆدێرنیزمێ دناڤ کورتە چیرۆکا کوردی زێدەباری شرۆڤەکرنەکا پراکتیکی یا ئەڤان ئەدگاران دناڤ ئەڤ کۆمەلێدا. ل دویڤ رێبازا وەسفی و شرۆڤەکاری هاتییە کرن. د ئەنجام دیاردبیت، ب شێوەیەکێ بالکێش گرنگترین ئەدگارێن مۆدێرنیزمێ مەزراندنەکا هەڤچەرخ هاتیینە بکارئینان.

زانیاریەکانی توێژینەوە

بەرواری توێژینەوە:
وەرگرتن:٢٠٢٥/٤/٢٠
پەسەندکردن:٢٠٢٥/٦/٢٥
بڵاو کردنەوە:هاوین ٢٠٢٦

ووشە سەرەکییەکان
مۆدێرنیزم، ئەدگار، کورتە چیرۆك، زێمارا دلی، ئەمجەد عوبید.

Doi:
10.25212/lfu.qzj.11.3.12

گۆڤاری قەڵای زانست
گۆڤارێکی زانستی وەرزی باوەڕپێکراوە لە لایەن زانکۆی لوبنانی فەڕەنسی دەردەچێت-هەولێر-کوردستان-عێراق
بەرگی(١١) – ژمارە(٣)، هاوین ٢٠٢٦
ژمارەی تۆماری نێودەڵەتی: ISSN 2518-6566 (Online) - ISSN 2518-6558 (Print)

1.پێشەکی:

مۆدێرنیزم، چەمك، لڤین و بزاڤەکا ئالۆز و گشتگیرە. تێکەلی بەهایێن جودا دبیت و د بازنە و قەبارەیەکێ دیارکریدا ناهێتە چارچۆڤەکرن. شەپۆلەکا دژوارا تێهزرین و لادانایە ژ گەلەك تشتێن ڕەها و جێهگیر. شۆرەشەکا ب هێزە دژی هەر تشتەکێ بەربەلاڤ و ل جهەکێ دیارکری ناراوەستیت و ب دوماهیك ناهێت. بەلکو سەر ژ نوی ئاڤاکرنەکا نوییە. پرۆژەیەکێ ئەپستمۆلۆژی و گۆمانکرنێیە. کەڤناتی و لاسایکرنێ دهەرفینیت و نوییاتیێ بەرهەمدئینیت. ئەڤ پرۆژێ هۆسا مەزن و گشتگیر خودان چەندین ئەدگارێن گرنگە ب تایبەت دبیاڤێ ئەدەبیدا، هەر ژ سەرهڵدانا خۆ تا نها باندۆرەکا مەزن ل سەر ژانرێن ئەدەبی کرییە ب تایبەت د چەرخێن نویدا.

1.1. ئەگەرێن هەلبژاردنا ڤەکۆلینێ:

گرنگیا مەزراندنا ئەدگارێن مۆدێرنیزمێ دناڤ رێرەوا نڤیساندنا کۆرتە چیرۆکا کوردیدا. گرنگیا ئەوان وەك بنەما و ستونێن سەرەکی ژبۆ نڤیساندن و بەرهەمئینانێ. زێدەباری بەرجەستەکرنا جومگەیێن سەرەکی یێن مۆدێرنیزمێ دناڤ ئەڤی ژانرێ ئەدەبیدا. وەك ژێدەرەك ژبۆ رەخنا ئەدەبی ل دۆر کورتە چیرۆکا کوردی.

2.1. پرسیارێن ڤەکۆلینێ:

ڤەکۆلینێ دکۆکا خۆدا چەندین پرسیار هەلگرتینە، مینا:

- گرنگترین ئەدگارێن مۆدێرنیزمێ چنە؟ چ رۆلەك دناڤ ژانرێن ئەدەبیدا هەیە؟
- ئەو چ ئەدگارێن مۆدێرنیزمێ نە دناڤ کورتە چیرۆکێدا؟
- کاریگەری و باندۆرا ئەڤان ئەدگاران چییە؟

گۆڤاری قەڵای زانست
گۆڤارێکی زانستی وەرزی باوەرپێکراوە لە لایەن زانکۆی لوبنانی فەرەنسی دەردەچێت-هەولێر-کوردستان-عێراق
بەرگی(١١) – ژمارە(٣)، هاوین ٢٠٢٦
ژمارەی تۆماری نێودەڵەتی: ISSN 2518-6566 (Online) - ISSN 2518-6558 (Print)

3.1. سنور و رێبازا ڤەکۆلینێ:

ئەڤ ڤەکۆلینە وەك سنور تەنها ئێك کۆمەڵا کورتە چیرۆکان ب ناڤێ (زێمارا دلی) یا نڤیسکار (د. ئەمجەد عوبید)ی هاتییە وەرگرتن. رێبازا وەسفی شرۆڤەکاری هاتییە پەیرەوکرن. چونکە سروشتێ ئەڤێ ڤەکۆلینێ پێدڤی ب شرۆڤەکرنێ هەیە.

4.1. ئارمانجا ڤەکۆلینێ:

چەند ئارمانجەك ژ نڤیساندنا ئەڤێ ڤەکۆلینێ هەبووینە:

- بەرجەستەکرنا چاوانییا مەزراندنا ئەدگارێن مۆدێرنیزمێ دناڤ کورتە چیرۆکێدا.
- ئایا تا چەند د ئەڤێ کۆمەڵا کورتە چیرۆکاندا، ئەگارێن مۆدێرنیزمێ هاتینە بەرجەستەکرن.
- وەك ژێدەرەك دەربارەی ئەدگارێن مۆدێرنیزمێ د رەخنا کوردیدا بهێتە بکارئینان.

5.1. گرفت و ئارێشەیا ڤەکۆلینێ:

چونکە ب ساناهی نینە، گرنگترین ئەدگارێن مۆدێرنیزمێ و چێیاتییا ئەوێ بهێنە دەستنیشانکرن. زانینا راددێ مفا وەرگرتنا ئەدەبێ کوردی ب گشتی و کورتە چیرۆکێ ب تایبەتی ژ ئەڤان تێگەهـ و ئەدگاران. لەورا ئەڤ ڤەکۆلینە دێ هەوڵددەت، گرنگترین بنەما و ئەدگارێن مۆدێرنیزمێ دناڤ ئەڤی بەرهەمیدا ئاشکرا بکەت. چاوانییا مەزراندنا ئەوان بەرجەستە بکەت.

6.1. ناڤەرۆکا ڤەکۆلینێ:

ئەڤ ڤەکۆلینە ل سەر سێ تەوەران هاتییە دابەشکرن. تەوەرێ ئێکێ، تایبەتە ب کورتە چیرۆك پێناسە و تایبەتمەندی، دانەنیاسینا کۆمەڵا کورتە چیرۆکان. تەوەرێ دوویێ ئەدگارێن مۆدێرنیزمێ د بنیاتێ هونەریدا. سێیەمین تەوەر مەزراندنا ئەوان ئەدگاران دبنیاتێ هزریدا. زێدەباری ئەنجام و لیستا ژێدەران.

گۆڤاری قەڵای زانست
گۆڤارێکی زانستی وەرزی باوەڕپێکراوە لە لایەن زانکۆی لوبنانی فەڕەنسی دەردەچێت-هەولێر-کوردستان-عێراق
بەرگی(١١) – ژمارە(٣)، هاوین ٢٠٢٦
ژمارەی تۆماری نێودەڵەتی: ISSN 2518-6566 (Online) - ISSN 2518-6558 (Print)

2. كورته چیرۆك:

1.2. تێگەهـ و پێناسه:

كورته چیرۆك، ئێكه ژ ژانرێن ئەدەبێ ڤەگێڕانكی یێ هەره دیار و بەربەلاڤە، مل ب ملێ كن چیرۆك، چیرۆك و رۆمانێ. ئەڤی ژانرى ب درێژاهییا هەبوونا خۆ كارتێكرن و باندۆر ل سەر هەست و تێهزرینا مرۆڤی كرییە، ب تایبەت كورته چیرۆكا هونەری. د زمانێ كوردیدا ب كورته چیرۆك یا بەرنیاسە. د زمانێ ئنگلیزیدا ب (The short story) د زمانێ عەرەبیدا ب (القصة القصيرة) دهێنە نیاسین. كورته چیرۆك، ژانرەكێ ئەدەبی یێ كورتە. هونەرەكێ نوییە دناڤ رەخنا ئەدەبێ جیهانییدا، چونكە سەرهلدان و پەیدابوونا ئەڤی ژانرى گرێدایی پەیدابوونا رۆژنامەگەری و چاپەمەنیێ بوویە. دناڤ گەلێن رۆژهەلات دا ژی ب رێكا وەرگێڕانێ گەشە كرییە. ئەڤ ژانرە خۆدان هەبوون، شێوە، زمان و تەكنیكێن تایبەتە. كارەكتەرێن وێ د سنووردارکرینە، روودانێن ئەوێ ددیارن و چارچۆڤەكرینە. "كورتە چیرۆك، رەنگەكە ژ رەنگێن ئیپۆسێ. دیمەنەك بچووك ئان ژی بیستكەك گرنگ ژ ژیانا قەهرەمانان ددە بەرخوە. ئەڤ بیستكا گرنگ ژ ژیانا قەهرەمانان، ب گۆتنێن هندك، هزرا كوور ب خوەرە دئینە" (بابێ نازێ، 2006، 97). (كورته چیرۆك، سەرهاتییەكە دناڤبەرا راستی و ئاشۆپێ دا، دماوێ چارێكەك یان سێ چارێكێن دەمژمێرێ دهێتە خواندن. خۆشی ژێ دهێتە دیتن. هەست و نەستێن وەرگری دئازرینیت)(قبانی، 1965، 11). ژێكجوداكرنا ژانرێن ئەدەبی كارەكێ ب ساناهی نینە. پیڤەرێن گەلەك كێم هەنە ژ بۆ پۆلینكرنێ ب تایبەت د ژانرێن ڤەگێڕانكیدا و ب تایبەتتر ل سەردەمێ مۆدێرنیزم و تێكهەلكرنا ژانران. لێ هندەك جاران گەودە یان قەبارە وەك پیڤەر دهێتە وەرگرتن. كورته چیرۆك ژی خۆدان قەبارەیەكێ كورت و ناڤنجییە، هندەك رەخنەگر ژی پیڤەرێ قەبارەی و تمامكرنا خواندنێ د ماوەیەكێ دیاریكریدا، دكەنە پیڤەر بۆ ئەڤی ژانرى. (كورته چیرۆك، پێكهاتی نینە ژ چەند لاپەرەییەكا. بەلكو جۆرەكە ژ جۆرێن ئەدەبی، ل دوماهییا سەدێ نۆزدێ سەرهلدایە و خۆدان شێوەیێ تایبەتیێ خۆیە)(رشدی، 1975، 7). هەر دیسان، هندەك تایبەتمەندی كورته چیرۆكێ دادپۆشن مینا، لەزاتی رووداانان و ب دوماهیك هاتنا ئەوان. زمانەكێ كورت و چڕ، تژی واتا و هزر و فرەرەهەند، مێشكی وەرگری ب خۆڤە گرێددەت، دەرفەتێ نەدەت زوی ب زوی د هەمی كودان بگەهیت و ب ساناهی ڤەكەت.(كورته چیرۆك، یا بلەزە، یا چڕە، خۆدان هزرە، رەنگڤەدان و باندۆر یا ل سەر وەرگری هەی،

پەیامێن ڤەشارتی د کۆکا خۆدا هەلدگریت)(مصطفى و علي، 1989، 200). "کورتە چیرۆك نێزیکی شعرێیە، ئەڤچەندە دووپات دبیت ژ وێ خۆشییا ل دەڤ مرۆڤی پەیدادبیت ل دەمێ ئەڤی هۆنەری دخوینیت. دیسان ژبەر چڕی و تێرییا وێ و زمانێ وێ یێ هێمایی"(ئیسماعیل، 2005، 16). د هندەك دۆخێن تایبەتدا، ژ ئەنجامێ زمان، وێنە، ریتم و سەروایێ، کورتە چیرۆك نیزیکی هۆزانێ لێدهێت و ئیستاتیکاییەکا جودا تێدا دهێتە دیتن، چێژەکا تایبەت د خواندنا ئەوێدا هەیە. هەڵبەتە ئەڤە ژی شاکاری و مەزناهییا کورتە چیرۆکێ وەك ژانرەکێ بەها بلند بەرجەستە دکەت.

2.2. تایبەتمەندیێن کورتە چیرۆکێ:

ئەڤ ژانرێ ئەدەبی، خۆدان کۆمەکا تایبەتمەندیاییە، ژ ئەوان:

- ررودانەکێ یان بیستکەکا گرنگ وێنە دکەت.
- ب زمانەکێ چڕ، گەلەك واتایان ددەت.
- پێدڤی ب هوناندن و گرێیەکا ئالۆز هەیە.
- بێ ئاگەهداری و ژ نیشکەکێڤە ب دوماهیك دهێت.
- ژانرەکێ کورتە، دڤێت هەمی تۆخمێن دی وەك (روودان، کارەکتەر، هەڤرکی، دەم و جھ)، ئێك یەکە بهێنە دیتن، بێی ڤەقەتیيان.(رشاد، 1975، 62).
- خۆدان ئاراستەیێن ڤەکری و فرەرەهەندە.

3.2. دانەنیاسینا کۆمەڵا کورتە چیرۆکێن (زێمارا دلی)ی:

ئەڤ کۆمەڵا کورتە چیرۆکێن (زێمارا دلی) یا نڤیسکار (د.ئەمجەد عوبەید)ی، ل ساڵا 2022ێ ل تەهرانێ هاتییە چاپکرن. ژ (17) کورتە چیرۆکێن ب ناڤێن (ئەلند، پەرلەمانتار، هیڤی، سۆز، چاڤەرێبوون، چیرۆکا مێژوویی، فاڵڤەکەر، گوند، باپیر، کورونا و پێلاڤ، مللەت، سەیەلان، ئەڤینییا ئێکێ، ژ تە تێرنەبووم، زێمارا دلی، دەستئاڤ و تۆلڤەکرن) پێکدهێت. زێدەباری (9) کن چیرۆکان. هەر کورتە چیرۆکەکا دناڤ ئەڤێ کۆمەڵەیێدا هاتبیت، ب زمانەکێ چڕ و لێکدای و کورت هاتینە نڤیساندن. پەیڤێن مۆدێرن، پەیڤێن زمانێ رۆژانە، پەیڤێن بیانی و جیهانی تێدا بکارئینانە. هەر

تێکستەك گرێدای روودانەکا دیاریکری یا کورتە. دبیت ڤەرێژا ئەوان چ ل رابردووی یان ل سەر داهاتی ژی هەبن، لێ دنها دا و دناڤ تێکستێ دا تەنها ئێك روودانە. بەهرا پترا ئەڤان کورتە چیرۆکان، گرێ تێدا دئالۆزن و پێش و پاشی، گۆشەدیتن، برین و کورتکرنا دەمی، زێدەباری تەکنیکێن وەك دیالۆگ و مەنالۆگێ دناڤدا هاتینە بکارئینان. ئەڤ تێکستە، زۆربەیا ئەوان دکورتن و ژ نیشکەکێڤە ب دوماهیك دهێن بێی ئاگەهدارکرن و هندەك جاران ژی دوماهیك ب ڤەکری دمینن. ئەڤە ژی چالاکی و زیرەکییا وەرگری دئینیتە مەیدانێ کا چاوان؟ ب چ شێوە وەرگرت؟ خواندنێن زێدەتر ل سەر تێکستی ئاڤا دکەت. واتە، کۆمەکا ئەڤان تێکستان خۆدان رەهەندین فرەواتایینە. کود یێن هەین، ڤەکرنا ئەڤان کودان ب ساناهی ناهێنە خولقاندن. بەلکو پێدڤی ب دوو سێ جار خواندنا تێکستی هەیە، خواندنەك کویر و ل سەر خۆ، نەك سەرڤەسەرڤە، تا بشێت واتا و رامانێن جوداجودا ژ بۆ ئێك پەیاما دیاریکری ببینیت و ل دویڤ ئەدگارێن تێکستێ نویخواز، ئەڤە ژ تایبەتمەندییێن هەرە دیار و بەرچاڤێن تێکستێ مۆدێرنە. هەروەها ناڤونیشانێن تێکستان، دەربڕینێ ژ ناڤەرۆکا تێکستان دکەن، لێ نە ب سەرڤەسەرڤە، بەلکو پشتی خواندنەکا هویر یا تێکستی، دیاردبیت تا چ رادە پێکڤەگرێدان دناڤبەرا ئەواندا هەیە. ئەڤە ژی وەك سیمۆلۆژییا ئەدەبی، دبیتە ئێك ژ سەرەداڤێن ڤەکرنا کودان و وەرگرتنا زانیارییان ژلایێ وەرگریڤە. دیارە کۆیا بەرهەمی ب ناڤێ (زێمارا دلی)، ژ ناڤونیشانێن تێکستێ 15ێ هاتییە وەرگرتن. وەك ئاماژەییەك ژ بۆ ئەوان ئێش، خەم، ژان، هاڤیبوون، یاخیبوون، هیڤی، بێ ئۆمێدی و نەدادی...هتد، یێن دناڤ کۆیا بەرهەمیدا هاتینە هەمبێزکرن.

3. بەرجەستەکرنا ئەدگارێن مۆدێرنیزمێ د بنیاتێ هونەریدا:

1.3 شکاندنا یاسایێن لاسایی: ژ ئەدگارێن مۆدێرنیزمێ دبنیاتێ هونەریدا شکاندنە. شکاندن ب واتایا دوویرکەڤتن ژ ئاڤاهیێ بەربەلاڤ یێ ژانرێن ڤەگێڕانکی پێ دهاتنە نڤیساندن، وەك دەستپێك، پاشی گۆپیتك و ب دوماهیك هاتن. ب گۆتنەکا دی، کورتە چیرۆکا مۆدێرن ئێدی سەمتا ناڤدارا گرێ ژ دەستدا. نەما وەك بەرێ دەستپێکەك دیارکری هەبیت، پاشی روودان گەرم بن تا دگەهنە لوتکێ و پاشی بەرەڤ چارەسەری و دوماهیێ. یان ژی گرێیەکا رێکخستی هەبیت. بەلکو تێکەلی د ڤەگێڕانا روودانانداندا پەیدا بوو. (هندەك هۆکارێن ئەپستمۆلۆژی، سایکۆلۆژی یێن سەردەم، بوونە ئەگەرێن ئەڤ تێگەهە ژ ناڤ

گۆڤاری قەڵای زانست
گۆڤارێکی زانستی وەرزی باوەڕپێکراوە لە لایەن زانکۆی لوبنانی فەرەنسی دەردەچێت-هەولێر-کوردستان-عێراق
بەرگی(١١) – ژمارە(٣)، هاوین ٢٠٢٦
ژمارەی تۆماری نێودەڵەتی: ISSN 2518-6566 (Online) - ISSN 2518-6558 (Print)

بچیت و گرێیا سادە و رێکخستی نەمینیت، وەك هەمەڕەنگییا شرۆڤەکرنا دەروونی بۆ خۆد و ئەزا مرۆڤی و تێکەلی ل گەل مۆنۆلۆگێ و ئاشکراکرنا کوژیێن تاری دناڤ ناخێ مرۆڤێ سەردەم دا)(برادە، 2011، 51). ب گۆتنەکا دی، گۆهارتنێن سەردەم و ئالۆزییا ژیانا مرۆڤێ نها، بووینە ئەگەرێ پەیدابوونا فشارێن دەروونی پێن زێدەتر ل سەر ناخێ مرۆڤی. ئەڤجا رەنگڤەدانا ئەڤێ دناڤ کورتە چیرۆکێدا ب گرێیەکا لاسایکەر و سادە ناهێتە کرن. لەوما ناچارین پەنایێ ببەینە بەر شکاندنا گرێ، تێکەلی و گرێیەکا نەرێکخستی پەیدا ببیت. گرێ دناڤ کورتە چیرۆکا مۆدێرن دا یا نرمترە؛ چونکە پێدڤی ب چڕاتی و دەربڕینێن کویرتر هەیە. پێدڤی ب درێژکرنێ و تێروتەسەلیێ نینە. بەلکو جەختێ ل سەر هەڵچوونێن دژوارێن دەروونی، هەڤڕکییا ناڤخۆیی، دوماهیکێن ڤەکری و نەپەنی دکەت. تەکەزکرن ل سەر چرکەیەکا دیارکری و بەرجەستەکرنا رووداەکێ خۆ ئەگەر یا بچویك ژی بیت، ب رێکا شکاندنا گرێیا سادە ژ گرنگترین ئەدگارێن کورتە چیرۆکا مۆدێرنە.

د کۆمەڵا کورتە چیرۆکێن (زێمارا دلی) دا، ئەڤ ئەدگارە هاتییە بەرجەستەکرن. بۆ نموونە د کورتە چیرۆکێن (فالقەکەر)، (مللەت) و (ئەڤینا ئێکێ) ب زەقی ددیارن. چونکە د کورتە چیرۆکا **(فالقەکەر)** دا (عوبەید، 2022، 78). رووادان بێ رێکخستن و زنجیرەیی هاتینە ڤەگێڕان. فالقەکەرێ ل فنجانا قەهوێ دنێریت، دبێژیتێ ئەوا کا ژ تە ڤە کچەکە و ل مەسنجەری ل گەل تە دئاخڤیت، سمایلێ هەڤالێ تەیە. خۆ کرییە کچ و پێ بێ کارە و تڕانان ب تە دکەت، ئەوی ژی دوماهیك (5000) دینارێن هەی دتنە فالقەکەرێ و دەرکەت. د ئەڤی تێکستیدا، چ گرێین کلاسیکی و رێکخستی نەهاتینە بکارئینان، بەلکو ب هەرەمەکی رووداں دهێنە ڤەگێڕان. هەروەها د (مللەت) دا ژی (عوبەید، 2022، 99). چایچیێ مەلاق پێ ل هیڤیێ مەلاقیان بۆ رێڤەبەرێ نوی بکەت و حەز دکەت هەر رۆژەکێ ئێکێ نوی بهێت، تا بەرژەوەندیێن خۆ پێن تایبەت ب پارێزیت و پارە و دراڤ بگەهیتە ئەوی. "وێ روژێ مللەت گەلەك دبەر خورا چووبوو و خو لاو کربوو و پەیالێن خو ئەوێن د سابین و تایتاندا شەڤی کرین، باش تەیساندن، چونکی دزانی دێ رێ و رەسمێن گوهۆڕینا رێڤەبەرێ وان هێتەکرن"(عوبەید، 2022، 99).

د ئەڤی تێکستیدا ژی، شکاندنا گرێیا رێکخستی هاتییە کرن، ڤەگێڕان ب هەمەجۆری هاتییە ڤەهاندن و رووداں ل دویڤ ئێك سەمتا کلاسیکی و رێکخستی نا چن. بەلکو شکاندنا گرێ و ڤەگێڕانا رووداںان و پێش و پاشکرن دناڤ دا هەیە، زنجیرەیا رێکخستنێ تێکچوویە. "ئەوێ بشێت ڤی رێڤەبەرێ هندە

گۆڤاری قەڵای زانست
گۆڤارێکی زانستی وەرزی باوەڕپێکراوە لە لایەن زانکۆی لوبنانی فەرەنسی دەردەچێت-هەولێر-کوردستان-عێراق
بەرگی(١١) – ژمارە(٣)، هاوین ٢٠٢٦
ژمارەی تۆماری نێودەڵەتی: ISSN 2518-6566 (Online) - ISSN 2518-6558 (Print)

ساله قوینێن وی ب ڤێ کورسیکێڤه پەرچیم کری، ب گوهۆڕیت، ئەو دشێت گەلەك تشتا بکەت"(عوبەید، 2022، 99). د کورتە چیرۆکا (ئەڤینا ئێکێ) دا ژی (عوبەید، 2022، 111). شکاندنا گرێ و هەرفاندنا ئاڤاهیێ کلاسیکی یێ تێکستی و ڤەگێڕانا رێکخستی و زنجیرەیی، تێرا هەلچوونێن دەروونی و گڤاشتنێن دژوار یێن مرۆڤێ مۆدێرن ناکەن. هەڤڕکییا دەروونی و ناڤخۆیی، هندەك دۆخێن چاڤەرێنەکری پەیدا دکەن. لەورا پەنا برن بۆ شکاندنا زنجیرەیی و نەهێلانا جوغزەیێن گرتی و هێنانەڤەیا گرێین نەرێکخستی و شکاندنا یاساییێن باو و بەربەلاڤ د ناڤ ئەڤان نموونادا هاتینە بەرجەستەکرن.

2.3 شەپۆلا هۆشمەندیێ: ئەدەب و ژانرێن ڤەگێڕانکی، خودیکا ڕەنگڤەدانا هزر، دید و بۆچوونانە. ب رێکا ئەوان تێگەه و هۆشمەندی دهێنە ئاراستەکرن و وەرگر وەردگریت. شەپۆلا هۆشمەندیێ ئێکە ژ ئەدگارێن هەرە سەرەکی و نوی دناڤ کورتە چیرۆکا مۆدێرن دا. ئەڤ شەپۆلە دەربرینێ ژ هزر و هەستێن کویر و ڤەشارتی یێن مرۆڤی بێ رێکخستن دکەت. واتە، دەربڕینێن نەلێکدای و نەرێکخستینە. ژ ئەنجامێ تێکهەلبوونێ دناڤبەرا باوەرییێن کلاسیکی و لاسایکەر ژ لایەکیڤە، باوەری و بەهاییێن نوی و سەردەم ژلایەکێ دیڤە. ئەڤجا دەروون و خۆدێ مرۆڤی دکەڤیتە ل ژێر باندۆر و شەرەنیخەکا دژوارا سایکۆلۆژی و هەڤڕکییەکا توند و گران ل دەڤ پەیدا دبیت. لۆژیك نامینیت. ب رێکا زمانەکێ نە یێ کلاسیکی و بەربەلاڤ تەکەزێ و جەختێ ل سەر هویرترین هەست و سۆزێن ناڤخۆیی یێن مرۆڤی دکەت. ئەڤ ئەدگارە زێدەتر ل دەستپێکا سەدێ بیستێ دناڤ بەرهەمێن نڤیسکارێن وەك (جێمس جویس، ڤێرجینیا وولف، مارسیل برۆست، ولیام فۆکنەر) دا وەك ئەدگارێن مۆدێرنیزما رۆژئاڤایی هاتە بەرجەستەکرن. (ئەڤ شەپۆلا هۆشمەندیێ Stream of conxiouness دئەدەبیدا، بیاڤێن ژیانا ناڤخۆیی یا مرۆڤی وەردگریت، جەختێ ل سەر سەربۆرێن ئەقلی و گیانی دکەت و گرنگیێ ب چێیاتی و چاوانییا هەستێن ناڤخۆیی، بیردانك و بیرهاتنان ددەت. جیهانا ریالێتی و کەتواری ڕەت دکەت و تەنها خۆد (ئەزاتییا) مرۆڤی ب تنێ وەردگریت)(همفری، 2000، 33). واتە، کوژییێن کویر و تاری دناڤ ناخێ مرۆڤیدا، هەست و هەڵچوونێن توند دناڤ خۆدا هەلدگرن. هەڤڕکیێن دژوار پەیدا دکەن. لەورا د ئەدەبێ مۆدێرنیزمێ دا و ب رێکا شەپۆلا هۆشمەندیێ، جیهانا ناڤخۆییا مرۆڤی (ئەزاتی)

گۆڤاری قەڵای زانست
گۆڤارێکی زانستی وەرزی باوەڕپێکراوە لە لایەن زانکۆی لوبنانی فەڕەنسی دەردەچێت-هەولێر-کوردستان-عێراق
بەرگی(١١) – ژمارە(٣)، هاوین ٢٠٢٦
ژمارەی تۆماری نێودەڵەتی: ISSN 2518-6566 (Online) - ISSN 2518-6558 (Print)

زێدەتر دهێته وەرگرتن و جیهانا ژ دەرڤە و ریالێتی دهێته فەرامۆشکرن. تێکگەهشتنەکا کویرتر ژ بۆ هزر هەڵچوونێنن مرۆڤی دهێنە کرن و لۆژیك و یاساییێن باو و بەربەلاڤ دهێنە شکاندن و زێدەتر دەربڕین ژ خۆدیێ نقیسکاری دهێتە کرن.

د کورتە چیرۆکا (چاڤەرێبوون) دا (عوبەید، ژێدەرێ بەرێ، 52). تەکەز ل سەر ئەزاتییا مرۆڤێن خۆدان دەستهەلات و بەرپرسایەتی هاتییەکرن. هەستێن کویر و دژوار، بەرجەستەکرنا ناخ و دەروونێ مرۆڤی و حەزێن چ جاران تێر نە بن. رەتکرنا ریالێتێ هەی و دروستکرنا ژیانەکا دی یا هەڤتەریب ل گەل ژیانا ریالێتی وەك رەڤینەك ژ کەتوارێ هەی، دبنە بناغە ژ بۆ ڤەگێڕانا رووداوان. وەك، "شاشا موبایلا وی روهن بوو… هەردەم موبایلا وی یا بێدەنگ کری بوو ژبەر خانما خۆ نە دوێرییا چ جارا دەنگی بدەتێ، نەکو جارەکێ ل سەدێ بهێتە گرتن".(عوبەید، ژێدەرێ بەرێ، 52). رۆناهیێ دئێخیتە ل سەر هندەك قۆلاچێن خۆدی و ڤەشارتی دناخێ مرۆڤاندا، ئەو ژی ناپاکی یان ژی خیانەتا هەڤژینییێە. زەلام چەندین پەیوەندییێن نەشەرعی لگەل هندەك ژنێن دی هەنە. ترسەکا مەزن یا هەی کو ئەڤ راستییە بهێتە ئاشکراکرن. لەوڕا بەردەوام مۆبایلا ئەوی یا بێدەنگە، ژ ترسا هەڤژینا خۆ.

یان ژی "ل دەمێ دەستنیشان کری، سکرتێرا وی ئەوا ژ ناڤ دەهان دا، وی ب نیڤا دلێ خۆ، بۆ خۆ ژێگرتی، ب زور کەڤت". (عوبەید، ژێدەرێ بەرێ، 53). یان ژی، سکرتێرا ئەوی ب ڤێ دیالۆگێ، ئەو هەستێن سێکسی یێن دناخێ ئەویدا و چ جاران تێر نابیت. "دێ شەرم کەی ما تو نەهنگی تێرنابی، ما چ کێماسی ل منن و تە چ خواستییە من بۆ تە نەکری..!!".(عوبەید، ژێدەرێ بەرێ، 53). د ناخێ ژنێدا، هۆسا تێدگەهیت هەمی زەلامان حەزا ناپاکیێ هەیە. هەمیان د ناخێ خۆ دا دڤێت کارێن سێکسی یێن نە شەرعی ئەنجام بدەن. ئەڤ هەستە ل دەمێ دیتنا ئێکێ یا رێڤەبەری، هۆسا دەرنەکەت.

"دیارە ئەڤ زەلامە یێ بێ منەتە، نە وەکی ئەڤێن دییە وەختێ چاڤێن خۆ بلوق دکەنە مرۆڤی دێ بێژی، تە هند دیت مرۆڤ ب چاڤا داعویرا و دەڤێ خۆ هندی لەگەنەکێ پەحن دکەن دەمێ دگەل مرۆڤی دئاخڤن".(عوبەید، ژێدەرێ بەرێ، 56).

"ئەز ژی مرۆڤم.. خودان هەستم.. ب سەرمایێ سار دبم.. ب گەرمێ گەرم دبم، زۆر جاران ژی دگریم و گەلەك حەز کەنییێ دکەم و هەڤالینییێ ژی دپەرێسم، ب تایبەت یا رەگەزێ منێ و جارەکا دی کەنییەکا ژ دل بەردا".(عوبەید، ژێدەرێ بەرێ، 58). تیشك بەردانا سەر هەستێن ڤەشارتی و نەپەنی. ئێك ژ

ئەوان ڕەهەندێن شەپۆلا هۆشمەندیێنە دناڤ تێکستیدا. بەرجەستەکرن و نیشاندانا ئەڤان هەستێن ئەڤ ژنە هەست پێ دکەت، سەرما، گەرما، گری و کەنی، قۆلاچکێن تاری یێن هەستان و کویراتییا تێهزرینا نفیسکاری و چێژ وەرگرتن و ئیستاتیکایا بەرهەمی ل دەڤ وەرگری زێدەتر لێدکەت. "هەچکو چ ڕێ ناچنە ڤێ حورمەتێ... گرێکا وێ یا دەرونی زۆر ب توندی یا ل حەفکا وێ شدیایی... چاوا بیت دڤێت ڤێ گرێکێ ڤەکەم".(عوبەید، زێدەرێ بەرێ، 61). گرێێن دەروونی، د کویراتییا ناخێ مرۆڤاندا دروست دبن، ژ ئەنجامێ فشاران و هەڤرکیێن جودا جودا. ڤەکرنا ئەڤان گرێیان و ئاشکراکرنا هەستێن ڤەشارتی، کۆکا ئەڤێ شەپۆلێنە. "دگۆت ئەو ب تنێ دمن دگەهیت و ژانێن من دزانیت .. ب تنێ دگەل وی ئارام دبم و چریسکەکا حەز ژێکرنا ژیانێ د دلێ مندا هەلدکەت".(عوبەید، زێدەرێ بەرێ، 67). د ئەڤان هەمی دیالۆگێن بوریدا، کوژیێن ڤەشارتی و تاری ژ ناخێ مرۆڤی دیار دبن. هەستێن دەستویردای و یێن نە دەستویردای. پەیوەندیێن دروست و یێن نە دروست. کەتوار چ دخوازیت و مرۆڤ چ دکەت. هەڤرکیێن دەروونی یێن توند ل گەل ناخ و دەورووبەراندا. ئەزاتییا مرۆڤی تا چەند دشێت بەرهنگاری ئالنگاری و بەربەستان بیت. ڕوویێ دەرڤە یێ مرۆڤی وەك ماسك ب جوانی و سەنگین بهێتە نیشاندان، مرۆڤ دبنیاتدا یێ دڕیایی و هەڤسەنگ نەبیت، یێ تژی بیت ژ ئێشان، زامان، برین و غەمان. ئەڤ گڤاشتنێن ژیانا ڕۆژانە یا ژیانا سەردەم و مۆدێرن ل سەر مرۆڤی سەپاندین و ناچارکری ژلایەکی یێ پێگیر بیت ب یاسا و ڕێسایێن ئایینی و جڤاکی، ژلایەکێ دیڤە یاخی بیت ل بەرامبەر ئەوان هەست و هەلسوکەوتێن ئەوی یێن ناڤخۆیی و دەروونی. ئەڤ شەرەنیخە هەژیانەکا گەلەکا ب هێز پەیدا دکەت و شەپۆلا هۆشمەندیێ تەکەزێ ل سەر دکەت و د ئەڤێ کورتە چیرۆکێدا ب دیاری ئاشکرا دبیت.

هەروەسا د کورتە چیرۆکا (ژ تە تێر نەبووم) دا، شەپۆلا هۆشمەندیێ ب زەقی یا بەرجەستەیە. ب تایبەت د ئەڤان دیالۆگاندا. وەك، "ئەز گەلەکێ بێ عاقلم .. بێ عاقل... کایا د سەرێ من دا"(عوبەید، زێدەرێ بەرێ، 118). هەروەها ئاماژەکرن ب بێ عاقلیێ وەك دەستکەڤت. واتایێن دەروونی یێن کویر لگەل خۆ هلدگریت."بەس تو دزانی بێ عاقلی نیعمەتەکا مەزنە... خودێ ددەتە مرۆڤی و ب دەست هەمی کەسا ناکەڤیت.. نە خەم... نە خیال، هەما سەری دانییە سەر بالگێ خۆ و وەکی پشیکا پف دکەیە خەوێ... هەما خۆ بێدەنگ بکە، خودێ حەز ژ تە دکەت"(عوبەید، زێدەرێ بەرێ، 118). فشار و گڤاشتنێن ژیانا مۆدێرن، هەڤرکی دگەل سەختیێن ژیانێ، مرۆڤی ناچار دکەت بەرەڤ رەڤینێ. ئەڤەژی

گۆڤاری قەڵای زانست
گۆڤارێکی زانستی وەرزی باوەرپێکراوە لە لایەن زانکۆی لوبنانی فەرەنسی دەردەچێت-هەولێر-کوردستان-عێراق
بەرگی(١١) – ژمارە(٣)، هاوین ٢٠٢٦
ژمارەی تۆماری نێودەڵەتی: ISSN 2518-6566 (Online) - ISSN 2518-6558 (Print)

هزیانەکێ دناخێ مرۆڤیدا دروست دکەن. وەکهەڤکرن ب مرۆڤەکێ نەفام شەپۆلا هۆشمەندیێ و رەنگڤەدانا وێ ل سەر رەڤین ژ ریالێتی دهینیتە پێشچاڤ. "ئەڤ وێنە هەمی د ناخێ مندا ئازریان و د دەرونێ مندا پەیاسە دکرن و دگەل روندکێن من تێك ئالۆزییان دەمێ ل دەف کێلییا سەرێ تە.. هەڤالێ مە گۆتییە تە... دونیا دگەلتە، گەلەك بێ وەفا دەرکەفت"(عوبەید، ژێدەرێ بەرێ، 119).

د کورتە چیرۆکا (تۆلڤەکرن) دا ژی، "د هزرێن خو یێن بەربەلاڤدا، چو خارێ و ژ نشکەکێ ڤە ئەو هزرا چ جاران هزر تێدا نە دکر، ب سەر هەمی هزرێن وی یێن دی کەفت و ئێکسەر ئەڤ پرسیارە ژ هەڤژینا خۆ کر ... هەکە ئەز ژنەکا دی بینم دێ هەلویستێ تە چ بیت؟

ئەو پتر ژ چوار سالان بوو، رۆژانە هزرێن وێ د ئالۆز و د تێك ئالیایی ژ ترسا ڤێ پرسیارێ...

هەر زوی و بێی دودلی بەرسڤ دا..

- دێ هەموو ئیڤاریێن پێنج شەمبیا سەرا گورێ تە دەم"(عوبەید، ژێدەرێ بەرێ ،147). هەستێن دژوار، شەرەنیخەکا دەروونی یا دناخێ ئەوێدا دکەلیت. ئەوی ژی ئۆمێدەك هەیە، لێ ریالێتێ ئەوی تشتەك دییە. دانانا تەپکان بۆ ئێکودوو، درەوکرن لگەل هەڤدوو. هەستێ حەز ژێکرنێ ژلایەکی و یێ تۆلڤەکرنێ ژلایەکێ دی ڤە. ئەوا ب رۆاڵەت خەلك و دەورووبەر دزانن تشتەکە، ئەوا راستی و یا ڤەشارتی تشتەکێ دییە. ئەڤە هەمی خۆ ل بن چەترا شەپۆلا هۆشمەندیێ دبینن، ئەوا وەکی ئەدگار دناڤ روودانێن ڤەگێڕانکی یێن ئەڤێ کورتە چیرۆکێ دا هاتینە مەزراندن.

"تێلەفون دانا و دەستێ خۆ دانا سەر زکێ خۆ و گۆت: لاوێ من.. ئەو ژەهرا من کرییە د ناڤ خارنێدا، تێرا کەرەکی هەیە کو پێ بسەکتیت .... من نەڤێت تۆ ل ژێر سایا سەیەکێ وەك بابێ خۆ و دگەل کورێ قەحبەکێ وەکی رێنۆیی مەزن ببی ... بەردەوامی دا رێکا خۆ کو نێزیکی دەمژمێر و نیڤا ڤەدکێشیت.هێش پارییێ دویماهیێ نە داقورچاندی، تێلەفونەك بۆ هات کو هەڤژینا وی ژ ئەگەرێ رویدانا ترۆمبێلێ گیانێ خۆ راسپارد. وێ ئێڤارێ نۆشدارێ داد، د ڕاپورتا خۆ دا وەسا نڤیسا بوو...

"ئەگەرێ مرنا وی د زڤریتەف راوەستانا دلێ وی، ژ بەرکو خەما ژ دەستدانا هەڤژینا وی یا ئێکی کارتێکرنەکا مەزن یا لێ کری"(عوبەید، ژێدەرێ بەرێ، 149).

گۆڤاری قەڵای زانست
گۆڤارێکی زانستی وەرزی باوەرپێکراوە لە لایەن زانکۆی لوبنانی فەرەنسی دەردەچێت-هەولێر-کوردستان-عێراق
بەرگی(١١) – ژمارە(٣)، هاوین ٢٠٢٦
ژمارەی تۆماری نێودەڵەتی: ISSN 2518-6566 (Online) - ISSN 2518-6558 (Print)

3.3.زمانێ چڕ: کورتە چیرۆك ب سروشتێ خۆ هەر وەك ژ ناڤێ خۆ دیارە یا کورتە. ئەڤجا پێدڤی ب زمانەکێ چڕ و تژی هەیە. هەڵگرا پەیامێن کویر بیت. نابیت تەنها ببیتە ئالاڤەکێ ڤەگوهاستنا زانیاریان. بەلکو گرنگە خۆدان ئیستاتیکا و واتایێن هزری و ئەپستمۆلۆژی یێن بەها گران بیت. لەورا ئێك ژ ئەدگارێن هەرە گرنگ یێن کورتە چیرۆکا مۆدێرن زمانێ چڕە. ب ڕەنگەکی یێ کورت و پۆختە. یا هویر و ووردە. پڕە ژ واتاییان و تژی هەستە. ب کێمترین پەیڤ، زۆرترین ڕەهەند و واتا و ئاسۆیان دگەهینیت."لەم چەند ساڵەی دواییشدا، خەریکە فۆرمێکی نوێی زمان لە چیرۆکدا کاری پێدەکرێ. زمانێکە سادە، کورت، سرك، جۆراوجۆری زمان و شێوەزار. لێرەدا وشە بە خەسار نادرێ. لەم شێوازەدا رستەی کورت و بە خەسارنەدانی وشە، بەرەو تەکنێکێکی دیکەمان دەبات، ئەویش کەمترین کات پەنا وەبەر وەسف دەبردرێ"(مەنتك، 2018، 141). واتە، کورتە چیرۆکا مۆدێرن، ژ سەدەما ئەوان هۆکارێن پێشتر مە بەحس لێکری، پەنا برە بەر شێوازەکێ نوی. سادە، کورت و جۆراوجۆر. تا بشێت تەنها ئالاڤەك نەبیت، بەلکو جومگەیەکێ سەرەکی یێ داهێنانێ بیت. ب کێمترین پەیڤ و دەم، زۆرترین نیشانان بگەهینیت. "هەر نووسەرە لە ئاستی خۆی دا هەوڵی ئەوەی داوە کە تازەترین شێوازی هونەری بەکاربێنێ بە تایبەتی دوای ئەوەی (تەوژمی هۆش) پەلی هاوێشت بۆ نێو چیرۆکی کوردی، زیاتریش بە شێوازی رەمزی نووسراون"(سالح، 2005، 143). هەردیسان شعرییەت پێڤە دیاربیت و پەیوەندییەکا نەپەنی و بەرزە دناڤبەرا پەیڤان و واتاییاندا هەبیت. ب مەبەستا وەرگر ژی وەك تێکستەکێ ڤەکری تەماشا بکەت و رامانێن جوداجودا ژێ ببەت، ئەو ژی بەژدار بیت دپرۆسێسا بەرهەمئینانێ دا. ب ئەڤێچەندێ، کاریگەری و باندۆرا تێکستی ل سەر خواندەڤان و وەرگری زێدەتر دبیت. ئەلەمێنتێن وەك سوپرایز، مەندەهۆشی، دوماهیکێن بێ ژڤان دهێنە گۆڕێ. هەر دزمانێ کورتە چیرۆکان دا، زمانێ رۆژانە و جادێ، زێدەباری زار و دیالێکتێن ناوچەیی و پەیڤێن سادە و نۆرماڵ ژی دهێنە بکارئینان، ب مەبەستا گەهاندنا واتایان و راستگۆیی و ئیستاتیکا و شعرییەتا تێکستی. سەرئەنجام، زمانێ کورتە چیرۆکا مۆدێرن، تەنها ئالاڤەك و کەناڵەك نینە ژبۆ گەهاندنێ، بەلکو ئەوژی داهێنانە. پڕەکە ژ بۆ چوونا ناڤ دەروون و ناخێ مرۆڤی، ڕەهەندێن جوداجودا یێن پڕی سیمبۆلیزم و تێهزرینێ دگەهینیت.

ب شێوەیەکێ گشتی، ئەڤ ئەدگارە دناڤ کورتە چیرۆکێدا یا دیارە و دناڤ ئەڤێ کۆمەڵەیێدا ژی دهێتە دیتن. نموونە دزۆرن، وەك کورتە چیرۆکا (دەستئاڤ). "دلخۆشییا وی گەلەك مەزنتر بوو ژ یا ئاشقەکی، کو پشتی چەندین سالێن دلدارییێ گەهشتییە یارکا خۆ... گەلەك مەزنتر بوو ژ دلخۆشییا دایکا سەربازەکی، کو پشتی چەندین سالێن دیلبوونێ زڤرییەڤ باوەشا وێ... گەلەك مەزنتر بوو ژ دلخۆشییا من یا پشتی چەندین سالێن نڤیسینێ، ئێکەمین کورتە چیرۆکا من د بناڤ و دەنگترین رۆژنامەیا باژێرێ من دا بەلاڤبوویی...پشتی چەند هیڤییا و سێ چار مستێن رۆندکا، دایکا وی رازیبوویی ل پشت راوەستیت و دەهمەنێن کراسێ خۆ بو ڤەدەت و بکەتە پەرجان... ئەوی ژی تێر میزتییە ب دیوارێ باخچێ گشتی ڤە... ئەوێ ئەڤە چەندین سالە جهێ دەسئاڤا لێ نە؟؟؟"(عوبەید، ژێدەرێ بەرێ، 144). (دلخۆشییا وی)، کۆدەکە، ب زمانەکێ چرِ هاتییە نڤیساندن، ئاماژەیێن فرەڕەهەند، دکۆکا خۆ دا هەڵدگریت. وەك ئاشقەکێ گەهشتیە یارا خۆ. دایکا سەربازەکی کو ب دیتنا کۆڕێ خۆ شاد بووی ب دوماهیك هاتنا جەنگی. نڤیسکارەکی، یێ بەرهەمێن ئەوی بەلاڤبووین. ئەڤ دلخۆشییە هەمی یا وی زارۆکییە، ئەوێ دڤێت ژپێرڤە ب میزیت، ئێك وەك حەزەکا زاۆکینیێ، دوو نەبوونا دەسئاڤێ ل باغچەی. حەزا زارۆکینیێ، چەندین کۆد و پەیامێن ڤەشارتی یێن ل پشت. نەبوونا دەستئاڤان ل باغچە و جهێن گشتی یێن ئەڤی جڤاکی، ئەو ژی کۆمەکا نامە و ئاڕاستەیێن دی لگەل خۆ هەڵدگریت. ب گشتی، ئەڤ کورتە چیرۆکە ب زمانەکێ چڕ، یێ تژی کود، فرەڕەهەند، یێ ڤەکری. کو دشیاندایە واتایێن هەمەجۆر ژێ بهێنە وەرگرتن، ل ئێك وێستگەهدا رانەوەستیت. ب واتایێن کویر و پەیامێن ڤەشارتی هاتییە خەملاندن. زمانێ ئەوێ تەنها ئالاڤەکێ گەهاندنا زانیاریان و پەیوەندیکرنێ نینە. بەلکو یێ رەخنەگرانە و هەلگرتییە ب چەندین پەیامان، ل دویڤ ئاستێ وەرگرتن و تێکگەهشتنا وەرگری. ئەڤ فرەڕەهەندی و کویراتییا واتایان، ئیستاتیکا و تام و چێژەکا دی یا بلەزەت و بەرهەمدار ددەتە بەرهەمی، وەرگر دناڤ پێلێن تێهزرین و لێگەریانێدا تێکەل دبیت و ب ساناهی پەیامەکا ئێکسەر و روهن نادەت. ئەڤە ژی ئەدگارەکێ هەرە سەرەکی یێ کورتە چیرۆکا مۆدێرنە.

4.3.مێتاڤەگێڕان: تەکنیکەکا گرنگە دناڤ ژانرێن ئەدەبی یێن ڤەگێڕانکیێن مۆدێرندا. ئەڤێ تێگەهی شۆرەشەکا نوی دناڤ کورتەچیرۆك، چیرۆك و رۆمانێدا پەیدا کر. ب (Meta Fiction) یان ب

گۆڤاری قەڵای زانست
گۆڤارێکی زانستی وەرزی باوەڕپێکراوە لە لایەن زانکۆی لوبنانی فەرەنسی دەردەچێت-هەولێر-کوردستان-عێراق
بەرگی(١١) – ژمارە(٣)، هاوین ٢٠٢٦
ژمارەی تۆماری نێودەڵەتی: ISSN 2518-6566 (Online) - ISSN 2518-6558 (Print)

(Meta Narrataion) دهێتە نیاسین. ب جۆرەکی تێکست خۆ ب خۆ دەربڕینێ ژ خۆ بکەت، نەك ژ دەورووبەری. یان ژی تێکەلی ئاشۆپێ ببیت و ریالێتی ڕەت بکەت. یارییا هونەرییە دناڤ تێکستیدا، هۆشمەندی رۆڵەکێ مەزن د پرۆسێسا داهێنانا بەرهەمیدا دگێریت. وەرگر ژی دبیتە ئێك ژ جەمسەرێن ئەفراندنێ. مێتا ڤەگێڕان، ئەو لڤین و بزاڤا ل پشت ڤەگێڕانێ هەی. یان ژی چیرۆکا ل پشت چیرۆکێ و رۆمانا دناڤ رۆمانێدا. (لڤینەکە کار ل سەر زێدەرۆییا ئالۆزی و هەڤدژییان دکەت. وەك دروستکرنا چارچۆڤەیەکی و پاشی هەرفاندنا ئەڤی چارچۆڤەیی. یان دانانا شێوازەکی و پاشی دروستکرنا شێوازەکێ هەڤدژ. هەروەسا ئاڤاکرن و پاشی هەرفاندن)(واو، 2018، 37). مێتا ڤەگێڕان، تێگەهێ گرێ تێکدا، ئالۆزی، هەڤدژی و هەرفاندن دناڤ تێکستیدا پەیداکرن. تەخمینکرن و چاڤەرێکرن ئینانە هەبوونێ، پێدڤییاتی ب هۆشمەندییا وەرگری د ڕاڤەکرنا بابەتێن دناڤ بابەتیدا هەیە."زاراڤەکە دەربڕینێ ژ دارژتنا ئەوان تێکستان دکەتن یێن کو تەخمینکرن و پێشبینیکرن هەین، یان دشێن بێژین بابەتەکی دناڤ بابەتەکێ دیدا بەحس دکەت"(عمر و بکر، 2022، 253). ئەڤێ تەکنیکێ، دیوارێ دناڤبەرا نڤیسکاری (ڤەگێڕی) و وەرگریدا هەرفاند، ئێکسەر ل گەل ئاخفت، وەرگر ژی کرە جەمسەرەکێ ڕاڤەکرنێ. بیاڤێن تێهزرینێ ل هەمبەر وەرگری (خواندەڤانی) ب ڤەکری هێلان، هندەك ئەرك دانانە ل سەر ملێ ئەوی، تا ئەو ژی هندەك لایان شرۆڤەبکەت.ڤەگێڕانا کلاسیکی نەما و راوەستیان ل هندەك وێستگەهێن ڤەگێڕانێ پەیدابوون، تا ڤەگێڕ هندەك کۆمێنت و تێبینییان بەرچاڤ بکەت. ب واتاییەکا گشتی، مێتا ڤەگێڕانێ گرییا سادە وەك خۆ نەهێلا، هۆشمەندییا وەرگری ل گەل خۆ ئینا، رۆلێ وەرگری د ئاڤاکرن و ڕاڤەکرنا تێکستیدا بەرجەستەکر. ب گشتی مێتا ڤەگێڕانێ، هندەك رووییێن هەین وەك "پەیوەندییا ئێکسەر ل گەل خواندەڤانی. چیرۆك دناڤ چیرۆکێدا. کارەکتەر خۆ ب خۆ بدەتە نیاسین. کۆمێنت و شرۆڤەکرن ژ لایێ ڤەگێڕیڤە هەبن. ڤەگێڕ (نڤیسکار) خۆ ب کارەکتەر ب زانیت" (عمر و بکر، ژێدەرێ بەرێ، 259).

د ئەڤێ کۆمەڵا کورتە چیرۆکاندا، مێتا ڤەگێڕان وەك ئەدگارەکێ گرنگێ بەرهەمی هاتییە بکارئینان بۆ نموونە، د تێکستێ (**ئەلند**)دا، چەندین ئاماژەیێن میتا ڤەگێڕانێ دیار دبن. "وێ شەڤێ من دایکا تە ژ خەو هشیار کر و سەرێ وێ دانا سەر زەندکا خۆ، من ژێ پرسی: ئەرێ ئەز چەند ب شەڤ دهێم مال دبینم هوین هەمی دخەو، ب تنێ ئەلند نەبیت....؟ گۆت: ما تو نزانی هەتا تو نەهێیە مال، ئەو چ جاران

گۆڤاری قەڵای زانست
گۆڤارێکی زانستی وەرزی باوەڕپێکراوە لە لایەن زانکۆی لوبنانی فەرەنسی دەردەچێت-هەولێر-کوردستان-عێراق
بەرگی(١١) – ژمارە(٣)، هاوین ٢٠٢٦
ژمارەی تۆماری نێودەڵەتی: ISSN 2518-6566 (Online) - ISSN 2518-6558 (Print)

نانڤیت و ل هیڤیا هاتنا تە دمینیت، ئەڤجا بەس درەنگی شەڤ بزڤرە مال، ئەگەر ژبەر مە ژی نەبیت ژبەر وی"(عوبەید، ژێدەرێ بەرێ، 11). ڤەگێڕ وەك کارەکتەر دهێتە دناڤ رووداناندا. ئەڤە ژی ئێکە ژ ئاماژەیێن مێتا ڤەگێڕانێ و تا کورتە چیرۆك ب دوماهیك دهێت، ل سەر ئەڤێ سەمتێ بەردەوامە. "بیرا تە دهێت دەمێ هەر هەیڤ جارەکێ مامێ حەجی دهاتە مالا مە و شێست هزارێت هنگی بۆ کریا خانییێ خۆ ژ من وەردگرتن و دکرنە د پاخلا خۆ یا ڕاستێ دا، و ژ پاخلا خۆ یا چەپێ هزارەك دئینا دەر و ددا تە ... چەند دلێ من دئێشا ب چوونا وان شێست هرازا ... دو جارا هند دلێ تە ب وێ هزارێ خۆش دبوو"(عوبەید، ژێدەرێ بەرێ، 12). د ئەڤێ دیالۆگێدا ژی، کارەکتەرێ سەرەکی هەر وەك ڤەگێڕ دیاردبیت، ب رۆلێ ئاشناکرن و ڤەگێڕانا رووداناندا. هەڵبەتە دبیتە ئێك ژ بنیاتێن مێتا ڤەگێڕانێ. چەندین دیالۆگێن دی یێن ب ئەڤی شێوەی دناڤ رووداناندا هەنە، وەك چیرۆك دناڤ چیرۆکێدا، یان ژی وەك روودان ل پشت رووداننان. ئەڤە ژی ژ ئاماژەیێن هەرە دیار یێن مێتا ڤەگێڕانێنە. د کورتە چیرۆکا (چیرۆکا مێژوویی) دا، ل گەلەك جهان دا ڤەگێڕ ئێکسەر ل گەل خواندەڤان و وەرگری دئاخڤیت. "باشە نڤیسەر و رەوشەنبیر بۆچی یە دنڤیسن و ئەز ژی ئێك ژ وانم، هەکە ژ دەستویرییا وەبیت ئەز ڤی ناسناڤی ل سەر خو بدانم... ئەرێ دا بتنێ خەلك دەڤ و لێڤێن مە ل سەر بەرپەڕێن گۆڤار و رۆژنامەیان ببینیت، یان ژی دا خەلکی گۆلگۆلا مە ل رادیۆیا گوهـ لێ ببیت، یان ژی چهرا مە ل سەر شاشێن تیڤی و موبایلا ببینیت"(عوبەید، ژێدەرێ بەرێ، 71). پەیامێ راستەوخۆ پێشکێشی ئەوی دکەت. بێ هەبوونا ناڤبەر و بەربەستان، بەلکو ئێکسەر ل گەل وەرگری دئاخڤیت، ئەڤە ژی ژ سیما و ئاماژەیێن هەرە دیار یێن مێتا ڤەگێڕانێنە. "گەلەك درێژ ناکەم و سەرێ وە زێدەتر گێژ ناکەم، چونکی ئەز دزانم دەم ل دەف وە گەلەکێ پیرۆزە و هوین ب تشتێن تۆڕەهات ڤە نابۆرینن.. هەر چەوا بیت من چیرۆك نڤیسی. دزانم بێهنا وە تەنگ بوو.. دێ بو وەبێژم جارێ چ لێ هات ... پاش دێ ل دویماهییێ بو وە چیرۆکێ ژی بێژم"(عوبەید، ژێدەرێ بەرێ، 72). ئەڤە وەك کۆمێنت و ڕاوەستییان ژلایێ ڤەگێڕیڤە، واتە ڕاوەستان ژ نیشکەکێڤە. ئاخفتنا ئێکسەر لگەل وەرگری، ژ بنیاتێن سەرەکی یێن بکارهینانا مێتا ڤەگێڕانێنە دناڤ ئەڤی تێکستیدا. یان ژی دەما ڤەگێڕ جارەکا دی وەك کارەکتەر دهێتە نیاسین. "وێ شەڤێ من ئەو بەر ل وێ تڕاشێدا و من چیرۆك نڤیسی و د مەزنە رۆژنامەیا باژاریدا هاتە بەلاڤکرن و من ژی ل سەر بەرپەڕێ خو یێ فەیسبۆکێ وەکو هەرجار شێر کر"(عوبەید، ژێدەرێ بەرێ، 73).

گۆڤاری قەڵای زانست
گۆڤارێکی زانستی وەرزی باوەرپێکراوە لە لایەن زانکۆی لوبنانی فەرەنسی دەردەچێت-هەولێر-کوردستان-عێراق
بەرگی(١١) – ژمارە(٣)، هاوین ٢٠٢٦
ژمارەی تۆماری نێودەڵەتی: ISSN 2518-6566 (Online) - ISSN 2518-6558 (Print)

نفیسکار دیسان بوویە ڤەگێڕ. "من سۆز دا بو وە کو ل دویماهیێ بو وەیێن ڕێزدار چیرۆکا خو یا مێژوویی ڤەگێرم، لێ باوەر بکەن یەك پەیڤ ژی ل بیرا من نەمایە هەکە ب خودێ دا بو وە بێژم... لەوا هیڤی دکەم ل من ببوورن" (عوبەید، ژێدەرێ بەرێ، 77). هەر دیسان ئاخفتنا ئێکسەر ل گەل وەرگری، من سۆز دا بوو چیرۆکا خۆ بۆ هەوە ڤەگێڕم، وەك ئاماژەیێن میتا ڤەگێڕانێ. کورتە چیرۆکا (زێمارا دلی) ژی سیما و ئاماژەیێن میتا ڤەگێڕانێ تێدا هەنە. "پشتی پەیاسێ و بەری زڤڕینێ، دێ من ل وێ چایخانا نێزیك کومپانییا جیهان بۆ خارنا گوشتێ بژارتی مێڤان کەت".(عوبەید، ژێدەرێ بەرێ، 121). کۆمێنت و راوەستیان ژ ڤەگێڕانا ئێکسەر، واتە د دەمێ ڤەگێڕانێدا، نفیسکار ژ ڤەگێڕانا روودانان رادوەستیت و کۆمێنتێ ددەت. روودان راوەستاندن و ئەڤ کۆمێنتە دا. یان ژی "من ژی پێلاڤەکا وەرزشی دگەل دو بتلێن ئاڤێ دگەل خۆ برن و ب ترومبێلا شڤانی ژ زرکا ب رێ کەتین"(عوبەید، ژێدەرێ بەرێ، 122). ڤەگێڕ و نفیسکار وەك کارەکتەر دناڤ رووداناندا، خۆ دیار دکەت. دبیتە ئێك. ئەڤ دیاردەیە ئێکە ژ بنەماییێن هەرە سەرەکی یێن مێتا ڤەگێڕانێ. ب گۆتنەکا گشتی، ئەڤ کۆمەڵەیە و ئەڤ کورتە چیرۆکە ب تایبەتی، یا پڕ و تژییە ژ ئاماژەیێن میتا ڤەگێڕانێ. وەك ئاخفتنا ئێکسەر ل گەل وەرگری. چیرۆك ل پشت چیرۆکێ. کۆمێنتکرن و تێبینی و راوەستییان ژ ڤەگێڕانێ. هەروەها د گەلەك بوویەر و رووداناندا ڤەگێڕ وەك کارەکتەرێ سەرەکی خۆ بەرجەستە دکەت و دهێتە پێشچاڤ. ل دوماهیکا تەوەرێ ئەدگارێن مۆدێرنیزمێ د بنیاتێ هونەریدا، ئاشکرا دبیت کو ئەڤێ کۆمەڵا کورتە چیرۆکان، ئەڤ هەر چار ئەدگارێن مە دەستنیشانکرین، ب شێوەیەکێ مۆدێرن یێن مەزراندین. هەر ژ ناڤونیشانێن تێکستان، کو د جەڤەنگی و هێماییینە، راستەوخۆ ناڤەرۆکا کورتە چیرۆکان ب دەستڤە نادەن. هەروەها شکاندنا پلۆتا لاسایکەر، تێدا هاتییە بکارهینان. روودان ب سەمتەکا لاسایکەرا کەڤنەشۆپی گەشە ناکەن، بەلکو پاش و پێشی، تێکدان و زڤراندن تێدا هاتینە بکارهینان. گرنگییەکا زۆر ب کوژیێن ڤەشارتی و یێن بەرزە ئەوێن دناڤ خۆدێ کارەکتەراندا هەی یا هاتییە دان، وەك ڤەرێژا شەپۆلا هۆشمەندیێ. زمان یێ هاتییە تەقاندن، واتایێن جۆدا لگەل خۆ هەڵدگریت و یێ چڕە. رستەیێن کورت تێکەلی هێما و جەڤەنگان، ب مەرەما تێکستەکێ فرەڕەهەند و ڤەکری بمینیت. زێدەباری بکارهاتنا مێتا ڤەگێڕانێ وەك تەکنیکەکا مۆدێرن د زۆربەیا تێکستاندا.

ژمارەی تۆماری نێودەڵەتی: ISSN 2518-6566 (Online) - ISSN 2518-6558 (Print)

4. بەرجەستەکرنا ئەدگارێن مۆدێرنیزمێ د بنیاتێ هزریدا:

1.4.هاڤیبوون: ئێك ژ ئەوان ئەدگارێن دناڤ بنیاتێ هزری یێ تێکستێ مۆدێرن دا هەی و ڤەرێژا لڤینا مۆدێرنیزمێ ل رۆژئاڤا، هەستێ هاڤیبوونێ بوو. واتە ژ ئەنجامێ ئەوان هەمی لەرزین و گۆهارتنێن مۆدێرنیزمێ ب سەر ژیانا تاکێ رۆژئاڤایی دا ئینانین، ئێدی هەستەکێ مەزن ب هاڤیبوونێ دروست بوو. هاڤیبوون ب واتایا دابڕان و ڤەقەتیان ل گەل ژینگەهـ و دەوروبەری دهێت. هاڤیبوون وەك زاراڤ ب چەندین رەنگان هاتیە دیارکرن (تێنیبوون، ڤەقەتیان، هەلاندن، دەستبەردان، ڤەگۆهازتن، دوویربوون، وازئینان ...هتد)(العسكری، 2005، 19). هەروەسا (ڤەقەتیانا تاکی ژ ناخ و خۆدێ خۆ، ب شێوەیەکی کو دابڕانەك دناڤبەرا وی و هەست و حەز و بیر و باوەران دا چێدبیت، هەست ب هەبوونێ ناکەت)(بلعاد، 1996، 22). مرۆڤ بوونەوەرەکێ کۆمەڵایەتییە. پێدڤی ب تێکەلی و پەیوەندیێ هەیە ل گەل دەورووبەر و ژینگەها تێدا دژیت. هندەك جاران تاك ژ سەدەمێ هۆکارێن بابەتی و خۆدی هەست ب دابڕان و ڤەقەتییانەکێ دکەت. ئێدی پیرۆزی، بیروباوەر، لۆژیك و بەها ل دەڤ نامینن، بەرەڤ هەرفاندنا هەر تشتەکی دچیت. "مرۆڤێ هاڤی بووی هەمی تشتا ب بەرەلایی و بێ بوهایێ دزانیت، ژلایەکێ دیڤە هەست ب رامانا ژیانێ و زڤرین بۆ رەگەز و ئەسلێ خۆ ناکەت"(عبدالقادر، 2005، 19). واتە بوهایێ د هەبوونێ دا ناکەت و تەنگەزار و شڵەژاوە، د جوغزەیەك ڤالادا دژیت و دزڤڕیت، زیندانیێ چوار قولاچکێن دیوار و ئاستەنگاییە، ڤەقەتیانەك دناڤبەرا وی و دەوروبەریدا هەیە. هاڤیبوون وەك دیاردەك دەروونی گرێدایی ناخێ مرۆڤییە، فاکتەرێن جودا دبنە ئەگەرێن دروست بوون و سەرهلدانا ڤێ دیاردەیێ. جودابوونەك دناڤبەرا ئەوی و جڤاکیدا پەیدادبیت. هەست ناکەت کو بەشەکە ژێ، بەلکو یێ نە گونجایی و دوویرە ل گەل هزر و دابونەریت و کلتوور و دەستهەڵاتا دناڤ جڤاکی دا زاڵ، لەوڕا دناخێ خۆ دا یێ بوهوژییە. ئەڤ گرێیا ب تنێبوونێ مرۆڤەك دەربەدەر و نەسەنگین بەرهەمدئینیت یێ تژییە ژ هەڤدژی و پارادۆکسان و سەرەدەرییەك نەرێنی و نەگەتیڤ ل گەل ژینگەها دەوروبەر دکەت و نە یێ هاوسەنگە، بەلکو دناڤبەرا دوو پانتاییان دا هاتن و چوونێ دکەت و نەشێت بریارێن گونجای بدەت ل دویڤ پیڤەرێن دەروونی یێن ئارام. ب گشتی ، هاڤیبوون چەند تێگەهان دگەهینیت ژئەوان، ژیانکرنا بێ ئارمانج، واتە ژیانێ چ ئومێد تێدا نەبن. یان ژی ناخ و خۆدێ مرۆڤی دهەڤرکی و شەرەنیخێ دا بیت دگەل هەبوونێ چ ب رێکا رەڤینێ یان ژی ل خۆ گەریانێ

گۆڤاری قەڵای زانست
گۆڤارێکی زانستی وەرزی باوەرپێکراوە لە لایەن زانکۆی لوبنانی فەرەنسی دەردەچێت-هەولێر-کوردستان-عێراق
بەرگی(١١) – ژمارە(٣)، هاوین ٢٠٢٦
ژمارەی تۆماری نێودەڵەتی: ISSN 2518-6566 (Online) - ISSN 2518-6558 (Print)

و چوون بەرف خەونان و دروستكرنا ژیانەكا ئاشوپی دووير ژ ژيانا راستەقينە. هەروەسا بێ خەم بوون، بێ خۆدان، خۆڤەكێشان، شێتی و تۆلڤەكرن.

دکورتە چیرۆکا (پەرلەمانتار)دا، نقیسکاری شیایە ب جۆرەکی ژ جۆران هەستێ هاڤیبوونێ بەرجەستە بکەت. ب تایبەت ل دەما رێز ل شیان، باوەڕنامە و راستگۆیێ نەهێتە گرتن، ل دەما جڤاك و دەورووبەر بەهایێ مرۆڤی نەزانن و پاداشت و گەهشتنا هیڤیان دبیتە هندەك فاكتەرێن دی، وەك پارە، دەستهەلات، ئاغایەتی ... هتد. ل وی دەمی هەر تشتەك بەهایێ خۆ نامینیت و جۆرەکێ ڤەقەتیانێ دناڤبەرا مرۆڤی و جڤاکیدا چێدبیت. ئەڤ ڤەقەتیان و دابڕانە، هەست نەکرن ب خۆ، دید و پرنسیپێن مرۆڤی د هەرفینیت و ژناڤ دبەت، ئێدی مرۆڤ هاڤی دبیت و هاڤیبوون دبیتە ئێك ژ ئەوان هەستێن زاڵ ل سەر مرۆڤی و دشیاندا نینە خۆ ژ قەید و بەندێن ئەوێ رزگار بکەت. وەك د ئەڤێ کورتە چیرۆکێدا هاتی"ب شەرمینیڤە ل دەرێ کۆچکێ ب ژۆر کەڤت، لێڤ لێ پویتی ببوون و گەوری لێ زوها ببوو، ب زۆری خوزیبا خۆ دادعویرا و لەرزکێ ئەرزنکا وی یا ب سەکسوکا ڕەش داپۆشی گرتبوو، ب زۆری سلاڤ ل سەر لێڤێن وی یێن سەرتیك دایی خار کەت... تۆلازەکێ ماقویل و رێك و پێك ب قاتەکێ ڕەش و کراسەکێ سپی یێ حلی، یێ خۆ کار کری. ل بنێ دیوانێ جهێ خۆ کر و ل سەر هەر دو چوکان روینشت.. پشتی بخێر هاتنێ ژ لایێ هندەك ئامادەبوویاڤە، چاڤێن وی مانە ل سەرێ دیوانێ و ما ل هیڤیبا بخیرهاتنێ ژ خودانێ بەرگیزێن پشتپەز، لێ گوهێن وی گوهـ ل وێ پەیڤێ نەبوو"(عوبەید، ژێدەرێ بەرێ، 20). دەما مرۆڤ خۆدان شیان بیت و ئارمانجێن مەزن هەبن. ب رژدی کاربکەت ژبۆ ئەوان ئارمانجان، لێ هندەك بەربەست و ئالنگارییێن نە بەرئاقڵ دکەڤنە درێکێدا، وەك دەستنیشانکرنا چارەنڤیسێ مرۆڤی ژلایێ هندەك کەسێن دی یێن نە ژهەژی. جۆرەکێ خۆنەناسین و ڤەقەتیانێ ژ جڤاکی و کۆمێ دیار دبیت، ئەڤە ژی دبیتە ئەگەرێ هاڤیبوونێ. رووینشتنا ئەوی ل بنێ دیوانێ، هەر چەندە یێ ژ هەژی و خۆدان شیانە، ئاماژەییە کو هەست ب هاڤیبوون و نەژێیاتیێ دکەت ل ئەڤێ جڤاتێ. "د دلێ خۆ دا گۆت... بەلێ ب خودێ... حزب، حکومەت، پۆلیس، یاسا، دەولەت، هەمی تویی، ئەگەر ئەز باش دزانم شۆلا من ل ڤێرێ نینە.. بەس چ خولییێ ب تەمبۆخێ وەرکەم"(عوبەید، ژێدەرێ بەرێ، 24). ئەز باش دزانم شۆلا من ل ڤێرێ نینە، ئەڤە وەك هاڤیبوونەکا جڤاکی دهێتە هژمارتن. چونکە دزانیت ئەو بەشەك نینە ژ ئەڤێ کۆمێ و جهێ ئەوی ڤێرێ نینە.

گۆڤاری قەڵای زانست
گۆڤارێکی زانستی وەرزی باوەڕپێکراوە لە لایەن زانکۆی لوبنانی فەرەنسی دەردەچێت-هەولێر-کوردستان-عێراق
بەرگی(١١) – ژمارە(٣)، هاوین ٢٠٢٦
ژمارەی تۆماری نێودەڵەتی: ISSN 2518-6566 (Online) - ISSN 2518-6558 (Print)

2.4. هیچگەرایی: ب زاراڤەکێ دی ژی دهێتە نیاسین (نیهیلیزم). ئەڤە فەلسەفە و هەڵویستەکێ هزرییە. ئاماژەییە بۆ هیچ تشتەك پیرۆز، بەها، ب واتا نینە. هەر تشتەکێ هەی، ژ یاسا، بەها، دابونەریتان مرۆڤان یێن داهێناین و چ راستی بۆ نینە. ئەڤجا ژ پێخەمەت خۆ رزگارکرنێ ژ ئەڤان قەید و زنجیران، مرۆڤ پەنایێ دبەتە بەر هیچگەرایێ. "نیهیلیسیزم بەو واتایەی کە بریتییە لە روانینن و رامانێك کە لە ئەنجامی بێ ئۆمێدی و جۆرێك لە شك و گومان لای مرۆڤ دروست دەبێت. لە سەردەمێکدا، کە بەها کۆمەڵایەتییەکان و شیرازەی ئاکار و رەوشت بەرەو هەرەس دەچێت و ئەو هیوا و ئاواتانەی مرۆڤ لە سەردەم و رۆژگاری خۆی هەولێ بۆ دەدا بەرەو لێکترازان و دارمان دەچێت"(حوسێن، 2010، 276). هەر گاڤا گۆمان بەرامبەر هەبوونێ و تشتێن پیرۆز ل دەڤ مرۆڤی پەیدابوون، ئەوێ گاڤێ چ تشتەکی بەهایێ خۆ نامینیت. هەڵبەتە ئەڤ گۆمانە ژی ژ پانتایی و بۆشایێ ناهێن، بەلکو هندەك هۆکار دبنە سەدەمێ ئەڤێچەندێ. (ل نیڤا دوویێ ژ سەدێ نۆزدێ، مرۆڤێ رۆژئاڤایی گەهشتە گۆپیتکا ڕەتکرنەکا ڕەهایی بۆ هەر تشتەکی. ئێدی باوەری ب چ نەما. بەها د چ تشتەکیدا نەدیت. گۆمانەکا کوژەك، تێکچوونا هەڤسەنگیێن هزری، شڵژاوەکا دەروونی و رەشبینی ل دەڤ پەیدابوو.)(بدوی، 1975، 158). واتە، ژ دەستدان و نەمانا واتا و ئارمانجێن ژیانێ. د کورتە چیرۆکێدا ژی، هیچگەرایی وەك ئالاڤەك ژ بۆ ڤەدیتنا هەستێن بەرزەبوون، بێی واتایی، ڕەتکرن، ژناڤبرنا بەها و پرنسیپان ... هتد، دهێتە بکارئینان. ئەڤێچەندێ ژی، کەسایەتی و کارەکتەرێن هاڤی و نەهەڤسەنگ بەرهەمئینان، یێن باوەری ب چ نەبیت و چ تشتەك ل دەڤ گرنگ نەبیت. د هەڤرکییەکا دژوار و توند دا بن و هەست ب ڤالاتیا دەروونی بکەن. ژیانەکا بێ ئارمانج و ئۆمێد بژین. هەروەها کارەکتەرێن کورتە چیرۆکێن هیچگەرایی، باوەری یا هەی کو بێ واتاییا ژیانێ، جۆرەك ژ ئازادیا رەها ددەتێ و د هەمان دەمدا ئەوی تۆشی بێ ئۆمێدی و خەمۆکیێ ژی دکەت. لەوڕا گەلەك جاران ئەڤ کورتە چیرۆکە بێ دوماهیك و چارەسەری دمینن و ب دوماهیك دهێن.

کورتە چیرۆکا (گوند)، ئاماژەیێن هیچگەرایێ وەك نەمانا باوەرییێن کەڤن، پیرۆزی، ڕێزگرتن و گۆهارتنا بیروباوەران تێدا هاتینە بەرجەستەکرن. "کابویەکێ تەنك یێ ل پیا و تیشێرتەکێ مل کورت یێ ب سەردا بەردایی".(عوبەید، ژێدەرێ بەرێ، 80). "وێ شەڤێ ب ڤایبەری تێلەفونا هەڤالا خۆ کر و گۆتێ: ڤەدا ب وێ رۆژێ بکەڤن یا من شوی ب خەلکێ گوندا کری. د وی دەمیدا من ل ملێن پیرە دایکا

گۆڤاری قەڵای زانست
گۆڤارێکی زانستی وەرزی باوەڕپێکراوە لە لایەن زانکۆی لوبنانی فەرەنسی دەردەچێت-هەولێر-کوردستان-عێراق
بەرگی(١١) – ژمارە(٣)، هاوین ٢٠٢٦
ژمارەی تۆماری نێودەڵەتی: ISSN 2518-6566 (Online) - ISSN 2518-6558 (Print)

خۆ یا گوندی مێزە دکر، هێشتا شینوارێن لفکا پارزینکێ وێ لێ خویا دکر"(عوبەید، ژێدەرێ بەرێ، 80). هەروەها کورتە چیرۆکا (باپیر) ژی، ب چەندین تەرز و ئاماژەییان، هیچگەرایی وەك ئەدگارەکێ مۆدێرن دبنیاتێ هزری یێ کورتە چیرۆکێدا دیار دبیت. "ئەرێ بۆ هەمو تشتێن د زارۆکینییێ دا ل دەف مە مەزن، نوکە بچویك بۆینە"(عوبەید، ژێدەرێ بەرێ، 90). بچویکبوونا تشتێن مەزن، یان چ تشتەکی نها تام و خۆشییا خۆ نەماییە"بۆ هەمی تشتێن بەرێ ب تامتر بوون؟"(عوبەید، ژێدەرێ بەرێ، 90). وەك ئاماژەنە ژبۆ هیچگەرایێ. "نزا بۆ ئەڤە چەندە هەست ب تام و خۆشی و مەزناهییا تشتا مە نەمایە.. نزانم دترسم ژ راستا پیر ببم و بەرەف مرنێ ڤە بچم... یان ژی وەکی هندەك دبێژن (زەمان هاتییە گوهۆڕین و تشت هەمی وەکو خۆ نە)"(عوبەید، ژێدەرێ بەرێ، 90).

3.4.نەمانا ڕەهایێ (تیورا رێژەیی): ئێك ژ ئەوان پرنسیپێن گرنگ دناڤ ژیانا تاك و جڤاکاندا هەی، باوەرییا ڕەهاییە. ئەڤجا ئەڤ باوەرییا ڕەهایی چ د ئایین، ئایدیۆلۆژییا، دابونەریتێن جڤاکی و پەروەردیدا بن. ڕەهایی مرۆڤی و تاکی دوویر دکەت ژ گۆمانێ، ناهێلیت پرسیاران بکەت، لێگەرییان ل راستیێ نینە، ئەڤجا گەلەك جاران ناگەهیتە هەقیقەت و راستیێ. پرۆسێسا ڤەگۆهاستنێ ب واتایا کو هەر تشتەك بهێتە ڤەگۆهاستن ژ بەربابێن کەڤن بۆ بەرەبابێن نوی بێ پرسیارکرن و تێهزرینێ، زاڵترە ژ پرۆسێسا ئەقلگەرایی و گۆمان و پرسیارکرنێ. لەوڕا گەلەك جاران تاك و جڤاك تۆشی دەردەسەرییێن مەزن دبن و زێدەتر د ناڤ وەهم و ئاشوپێ دا دژین، ئێخسیری قەید و زنجیرێن کەڤناتی و کلاسیکیێ دبن و دوویرن ژ ژیان و هزرێن مۆدێرن و نوی و ژ کاروانێ پشکەڤتنێ دڤەمایی و دوویرن. ڕەهایی باوەرییەکا جهگیر و نەگۆڕە. ل گەل سەرهڵدانا مۆدێرنیزمێ ل رۆژئاڤا، ئەڤ چەمکێ ڕەهایێ نەما. بەلکو چەمکێ رێژەیێ جهێ ئەوێ گرت، دناڤ هەمی بیاڤێن هزری، فەلسەفی، ئایینی، ئەدەبی، سیاسی، جڤاکی و زانستی دا. رێژەیی ب واتایا چ تشتەکێ ڕەها نینە، راستی و باوەری د رێژەیینە، جوانی و ئیستاتیکا، ئاکار و سنج، ئایدیۆلۆژییا و رێباز، هەمی د رێژەیینە و نابیت ب ڕەهایی تەماشایی تشتی بهێتە کرن. دناڤ ئەدەبیدا، رێژەیی و نەمانا ڕەهایێ، وەك ئالاڤەکێ ب هێز یێ هزرکرن و داهێنانێ هاتە هژمارتن و نقیسکاری ب رێکا ئەوێ شییا دەربڕینێن جودا، هەڵویستێن جودا، گۆشەنێرینێن هەمەرەنگ بۆ هەمان بابەت ب ئافرینیت و کارەکتەر خۆدان دەنگ و بۆچوونێن جوداجودا بن. (ژ بۆ زانینێ هزرکرن

گۆڤاری قەڵای زانست
گۆڤارێکی زانستی وەرزی باوەڕپێکراوە لە لایەن زانکۆی لوبنانی فەڕەنسی دەردەچێت-هەولێر-کوردستان-عێراق
بەرگی(١١) – ژمارە(٣)، هاوین ٢٠٢٦
ژمارەی تۆماری نێودەڵەتی: ISSN 2518-6566 (Online) - ISSN 2518-6558 (Print)

مەرجە. زانینن و ئەپستمۆلۆژییا یا رێژەییە. هەر دوو روویێن راستیێ ئاستەکێ رێژەیی یێ دناڤبەرا ئەوان دا هەی. دناڤبەرا گەوهەر و بنیاتی، رۆخساری، رێژەکا هەی)(کرم، 2012، 353). واتە، ژ بۆ زانینێ و گەهشتنا هەقیقەتێ، مرۆڤی پێدڤی ب هزرکرنێ هەیە، بێ هزرکرن و گۆمان و پرسیارکرن چ راستییێن ڕەهایی نینن. هەروەها هەر چ زانینەکا هەبیت یا ڕەهایی نینە، بەلکو رێژەییە. هەر تشتەکێ هەی دناڤبەرا هەر دوو روویێن خۆدا چ ناڤەرۆك (گەوهەر) و رۆخسار (شێواز) ئاستێ سیێ یێ رێژەیی یێ هەی. نابیت ب بڕیاردانەکا ڕەهایی بڕیار بهێنە دان. (سیماییێن فەلسەفا مۆدێرن، تێپەڕاندنا گۆتارا میتافیزیکییە. ئەو گۆتارا ل سەر ڕەهاییێ هاتییە ئاڤاکرن. ئەوا راستیێ ب چاڤەکی بتنێ دبینیت. ئەڤجا تیۆرا رێژەییێ دوماهیك ب هزرکرن و ئەقلێ میتافیزیکی ئینا. واتە هەر راستییەکێ، راستییەکا دی یا هەڤدژ یا هەی)(سعیدی، 2021، 307). ب گۆتنەکا دی، گۆتارا میتافیزیکی و نەبەرئاقل، یا بێ گۆمان و پرسیارکرن، د چەرخێن نویدا ب دوماهیك هات. راستییا ڕەهایی و بێ رێژەیی نەما. بەلکو هەر دیدەکی، دید و بۆچوونەکا هەڤدژ یا هەی، ئەڤجا د چ بیاڤەکێ ئایینی، سیاسی، جڤاکی، فەلسەفی و ئەدەبیدا بیت. د کورتە چیرۆکا مۆدێرن دا ژی، تیورا رێژەیی، چەند سیماییەکێن نوی دانێ، ژ ئەوان، فرەدەنگی. واتە، دناڤ تێکستێدا، دید و بۆچوونێن جیاواز و جودا دهێنە بهیستن، نەمایە ئێك بۆچوون یان ئێك ئایدیۆلۆژییا. هەروەها ڤەگێڕانەکا ڕەهایی دناڤ تێکستێدا نەمایە، واتە ڤەگێڕ نەشێت هەر تشتەکێ ئەوی بڤێت ل سەر وەرگری بسەپینیت. بەلکو بیاڤەکێ ڤەکری یێ هزرکرنێ ب جهدهێلیت و هزرکرنەکا رەخنەیی پەیدادبیت. ب ئەڤێچەندێ ژی، تێکستەکێ ئەدەبی یێ ڤەکری و فرەڕەهەند ژدایك دبیت. هەر دیسان، راستییێن دیرۆکی، ئەپستمۆلۆژی و رەوشەنبیری ژی ئێخستنە بەر رێژەییێ و نەهێلانا ڕەهاییا کورە.

"من دەڤێ خۆ برە بن گوهێ فریشتێ بەرپرسێ دۆزەخێ دایە دگەل من بۆ لێگەریانێ و من گۆتێ: (ما تو نزانی ئەو کچێن خۆ دسۆژن دبەنە کیرێ؟)... پانێ ل وێرێ هەمی دبێژن دئیننە ڤێرێ، گرنژی و گۆت: ئەو درەوا دکەن ئەوا نائیننە ڤێری، ئەو دچنە بەهەشتێ، هەرە بەهەشتێ دێ ل وێرێ بینی، لێ دڤێت سێ رۆژ و سێ شەڤان ب پێیان بچی تاکو دگەهییێ"(عوبەید، ژێدەرێ بەرێ، 46). د ئەڤان پارچەیێن جوداجودا دا، ژ کورتە چیرۆکا (سۆز). چەندین راستییێن ڕەهایی ناهێلێت و ل جهێ ئەوان، هزر و کریارییێن رێژەیی پەیدا دبن."گرنژی و گۆت: ئەو درەوا دکەن.."(عوبەید، ژێدەرێ بەرێ، 47).

گۆڤاری قەڵای زانست
گۆڤارێکی زانستی وەرزی باوەرپێکراوە لە لایەن زانکۆی لوبنانی فەرەنسی دەردەچێت-هەولێر-کوردستان-عێراق
بەرگی(١١) – ژمارە(٣)، هاوین ٢٠٢٦
ژمارەی تۆماری نێودەڵەتی: ISSN 2518-6566 (Online) - ISSN 2518-6558 (Print)

(فریشتەی گۆت: ئەو درەوا دکەن)، رستەك ب ئەڤی جۆری، هەمی باوەریێن ڕەها یێن سەد دەر سەد، دهینیتە بەر گۆمان و رێژەییێ. "گۆتە من دێ چ ڤەخویی؟ من گۆتێ یا ب رۆژی مە... گۆت ل ڤێرێ رۆژی نە ژ ئەرکانە.. هەما پێکەك مەیێ ڤەخۆ... من گۆت: ما نەحەرامە؟ گۆت: نە... نەحەرامە...ئەگەر تو زڤرییەڤە مزگینیێ بدە هەمی مەی ڤەخورا کو ل وێرێ ژی نەحەرامە"(عوبەید، ژێدەرێ بەرێ، 48). واتە، هەر تشتەکێ هەی رێژەییە. ل دەڤ من دروستە، ل دەڤ تە چەوتە. ئەز ناکەم، تۆ دێ کەی. ل دەڤ من درەوە، ل دەڤ تە راستییە ...هتد. بۆ نموونە، هزرکرن کو یێن خۆ د سۆژن ئێکسەر دچنە دۆزەخێ، دەرکەت چ راستی بۆ نینە، بەلکو درەوە و رێژەییە. ب گۆتنەکا دی، نە هەر تشتەکێ هاتبیتە گۆتن و مرۆڤ ل سەر هاتبیتە پەروەردەکرن راست و دروستە، بەلکو دبیت وەنەبیت ژی. (هەما پێکەك مەیێ ڤەخۆ... من گۆت: ما نەحەرامە؟ گۆت: نە... نەحەرامە)، مەی ڤەخوارن وەك هێما و جەڤەنگ بۆ هەر تشتەکی هاتییە بکارئینان. مرۆڤ ل سەر ئەوێ راستیێ ب پەروەردەییەکا ڕەهایی یێ هاتییە مەزنکرن کو مەی ڤەخوارن ل ئەڤێ ژیانێ حەرامە و گونەهە، ل ژیانا دی دروستە و نەگونەهە. ئەڤە وەك هێما ژ بۆ گەلەك هزر و راستییێن دی ژی دروستە. واتە مەرج نینە چ هاتبیتە گۆتن راستە. یان دبیت هۆسان بیت و دبیت هۆسان نەبیت ژی. ئەڤ جۆرە تێهزرینە، هزرکرنێن رەخنەیی و گۆمانێ ل دەڤ وەرگری دروست دکەن، سەرئەنجام پرۆسێسا ئەپستمۆلۆژی ب هێزتر دبیت. فرەدەنگی، فرەهزری و بۆچوونێن فرەجۆر پەیدا دبن. هەردیسان، ژن زارۆکێن بیژی پەیدابکەت وەك تۆلڤەکرن، تا چەند دروستە یان نە؟ بهێتە کرن یان نە؟ ئەوێ ژنێ ئەڤ مافە هەیە یان نە؟ مژارەکا رێژەییە. ئایین و جڤاك دەرفەتێ ددەن یان نە؟ واتە راستییەکا ڕەهایی یا بێ گۆمان نەهێلایە.

د کورتە چیرۆکا (کۆرونا و پێلاڤ) دا، "ژ مزگەفتێ دەرکەڤت... پێلاڤێن وی وندا بوون. جارەکێ ئێکی گۆتبوویێ... هەمی گاڤا پێلاڤێن لاو ئو ب بوها گران بکێ، چونکی بۆ ساخلەمییێ زۆر دگرنگن.. ئو ئەو ژی ب ئاخفتنێن وی رازی ببوو، چونکی گەلەکی حەژخۆکەر بوو... سێ سەد دولار دا بوونە پێ... هەر چەندە کۆمکرنا ڤی کۆژمێ پارەیی بۆ وی، گەلەکا ب ساناهی نەبوو.. ژبەر هندێ زێدە تۆڕە بوو و د دلێ خۆ دا گۆت "کەر د دا وە هەمیا بنن". هەر وێ گاڤێ پێ ل تۆبا خو دانا، د وان دو سێ رۆژاندا، کارێ خو کرە ژڤان و دیتنا یارکێن خۆ"(عوبەید، ژێدەرێ بەرێ، 93). هندەك رستە و سەرەداڤێن وەك (ژ مزگەفتێ دەرکەڤت... پێلاڤێن وی وندا بوون)، (هەر وێ گاڤێ پێ ل تۆبا خو دانا)، (د وان دو سێ

گۆڤاری قەڵای زانست
گۆڤارێکی زانستی وەرزی باوەڕپێکراوە لە لایەن زانکۆی لوبنانی فەرەنسی دەردەچێت-هەولێر-کوردستان-عێراق
بەرگی(١١) – ژمارە(٣)، هاوین ٢٠٢٦
ژمارەی تۆماری نێودەڵەتی: ISSN 2518-6566 (Online) - ISSN 2518-6558 (Print)

ڕۆژاندا، کارێ خو کرە ژڤان و دیتنا یارکێن خۆ)، ئەڤە هەمی تێهزرینێن ڕێژەیینە ژ بۆ هزرکرن و باوەریئینانێ، دبیت هۆسان بیت و دبیت هۆسان نەبیت. واتە، ئەڤە ب تێگەهشتنا ئەوی هۆساییە. دبیت ب تێگەهشتن و دونییابینینا ئێکێ دی، هۆسا نەبیت. بەلکو تەنها تێهزرینەك ڕێژەییە. د کورتە چیرۆکا (سەیەلان)دا ژی،(عوبەید، ژێدەرێ بەرێ، 103). چەندین باوەری، تێکگەهشتن و دید، ب ڕەنگەکی هاتینە ڤەگێران و بەرجەستەکرن، ڕاستییا ڕەها بۆ چ تشتەکی نەمایە، بەلکو سادە و نۆرماڵە هەر تشتەکێ هەبیت بهێتە کرن. بۆ نموونە، (پشتی ئەحمۆیێ نیڤ گەواد فرا دویماهییێ ژ بیرا پێنجێ داقورچاندییە عویرێ خۆ، ژنوی هشێت وی هاتنە سەری و هزرەك دانا بەر سینگێ وان). هزرکرن و دیتنا چارەسەرییان پشتی ڤەخوارنا کحولی، تشتەکێ ڕێژەیی و نە بەرئاقلە، دبیت ڕاست بیت و دبیت بەروڤاژی بیت. (قەحبە ژ سێ پشکێن خەلکی شەریفترێن لێهاتین). لەشفرۆش ژ بەهرا پتر یا خەلکی شەریفترن، ئەڤە ژی دیدەك ڕێژەییە. (پشتی نۆت و نەهـ نەخۆش وێ ڕۆژێ لەفلفاندین و بۆ هەر ئێك ژ وان بوهایێ سەد هزاران دەرمان و سەد و پێنجی هزاران پشکنین ب شریکاتی نڤیسین). ئەو باوەرییا کو هەمی دختۆر و پزیشك د کارێ خۆ دا، خۆدان زەمیر و ڕاستگۆ نە، د ئەڤێ ڕستێدا ئەو ژی دبیتە تشتەکێ ڕێژەیی و جهێ گۆمانێ. (شۆفێری سیهـ هزارێن دی دانانە سەر سیهـ هزارێن کریا خۆ و ل سەر کوشنێ پشتێ یێ تەکسیێ گەهێن خۆ برێڤە نەرم کربوون). ئەڤ دیالۆگە هەم جهێ پێکەنینێ و هەم ژی دیتنەك ڕێژەییە، چونکە یا لۆژیك شۆفیرێ تەکسیێ تا درەنگی شەڤ کار دکەت، تا پارەیەکی پەیدا بکەت و زارۆکێن خۆ پێ خۆدان بکەت. لێ ئەوی پارە ژ بەریکا خۆ دانانە سەر و ئەوی ژی کریارا سێکسی لگەل ئەوێ ژنێدا کر.

4.4.فۆلکلۆر: مەزراندنا فۆلکلۆر و ئەدەبێ مللی ژ سەرهاتی، چیڤانۆك، حەیرانۆك، مەتەلۆك و گۆتنێن مەزنان، ژ ئەدگارێن هەرە دیار یێن کورتە چیرۆکا مۆدێرنن. چونکە فۆلکلۆر گەنجینەکا زەنگین و دەۆڵەمەندە ژ بیروباوەرێن ئەفسانەی، ڕوودان و کارەکتەرێن داستانەی، سترانێن جوداجودا، چیرۆك و سەرهاتییێن هەمەجۆر، یاری و یێترانکێن مللی، گۆتنێن مەزنان و ب باندۆر. دشیان دایە ئەڤ گەنجینەیە وەك بنیاتەکێ ب هێز و موکم ژ بۆ نڤیساندن و ئەفراندنا کورتە چیرۆکا هونەری یا مۆدێرن بهێتە دانان. (ژێدەرێن فۆلکلۆر و ئەدەبێ مللی، ب بالانس و گەنجینەیەکا تژی هێز و شیان ژ بۆ

ئەفراندن و دەربڕینێن داهێنانا هزری و ئەدەبی دهێنە هژمارتن. ب شێوەیەکی رابردوویی وێنەبکەت، نها و ئەڤرۆ بەرجەستە بکەت، داهاتی ژی ب هوشیاری بهێلیت)(قومار، 2021، 89). واتە، فۆلکلۆر ب زەنگینیا تۆخمێن خۆ، دشێت ژێدەرەکێ گرنگ و پڕ بەهابیت ژ بۆ داهێنانا تێکستەکێ ئەدەبی یێ مۆدێرن. وەك ژێدەرێ ئیلهام و سرۆشی بیت بۆ نڤیسکاری. مەزراندنا فۆلکلۆری دبیتە سەدەمێ هەڵسەنگاندنا دوهی، ناسکرنا ئەڤرۆ و پێشبینیا سوباهی. ژلایەکێ دیڤە، هندەك رەخنەگر ل ئەوێ باوەرێنە، کو چ بەرهەمەك ژ بۆشاییێ پەیدا نابیت. بەلکو هەر تشتەکێ نها هەی و ژ دایك بووی، بەری ئەوی ژێدەر و بنیاتەکێ دی هەبوو بوویە سەدەمێ پرۆسێسا داهێنان و ئەفراندنێ. ئەو ژێدەرە ژی کەڤناتی و کلاسیکیەتە. لەوڕا دبینن کو بزاڤا مۆدێرنیزمێ راستە داهێنانێ دکەت، لێ تشتێ کەڤن ب بەرگەك نوی بەرهەمدئینیت. (لڤین و بزاڤا رەوشەنبیری نەشێت چ تشتەکێ نوی ب خولقینیت، بەلکو سەرژنوی تشتێ کەڤن ب بەرگ و سیمایەکێ نوی دادهێنیت کو ل گەل هەڤچەرخاتیێ ب گونجیت)(الجابری، 1991، 17).

مەزراندنا فۆلکلۆر، ئەدەبێ مللی و گۆتنێن گەلەری. زێدەباری تیتال و گۆتنێن مەزنان، دناڤ کۆمەڵا کورتە چیرۆکێن (زێمارا دلی) دا وەك ئەدگارەکێ مۆدێرنیزمێ دناڤ کورتە چیرۆکێدا، ب بەرچاڤی د رۆهن و ئاشکرانە. ئەڤە ژی ژبۆ چەندین هۆکاران ڤەدگەڕیت، وەك شەهرەزاییا نڤیسکاری د گۆتنێن گەلەری و فۆلکلۆریدا. هەروەها مفا وەرگرتن ژ ئەڤان گۆتن، تیتال، بیروباوەران و مەزراندنا ئەوان دناڤ تێکستاندا، بەهایەکێ دی یێ ئیستاتیکایی ددەتە بەرهەمی. زێدەباری مفا دیتن ژ فۆلکلۆر و ئەدەبێ مللی وەك گەنجینە و بنیاتەکێ ب هێز ژ بۆ ئاڤاکرنا تێکستەکێ مۆدێرن. ئەڤ نموونێن ل خوارێ ژی وەك ئاماژە و ئاڵاڤ ژ بۆ بکارئینانا ئەڤی ئەدگاری دناڤ کورتە چیرۆکێن (زێمارا دلی)دا:
(کەوەك ب پەرڤە دچیتە د دەڤێ تە دا)(عوبەید، ژێدەرێ بەرێ، 13). ئەڤە گۆتنا گەلەری ل دەمێ کەیفا ئێکی گەلەك بهێت و دەڤێ وی بەش بیت ژ کەیفا بکاردهێت. (سەرکێ زاڤایی بۆ تە بێژن)(عوبەید، ژێدەرێ بەرێ، 14). سترانەکا دەهواتانە ل پێشیا زاڤایی دهێتە ستراندن و کچ و کوڕ ل پێشیا زاڤایی دلەیزن و سەمایێ دکەن. (دا زرنا بێژی حێبەتی کەم ب شاباشێن تە)(عوبەید، ژێدەرێ بەرێ، 15). دانا شاباشان واتە پارەی ل دەمێ زاڤا دهێتە ناڤ دیلانێ وەك رێزگرتن و خۆشتڤییاتی بۆ زاڤایی، تشتەکێ

گۆڤاری قەڵای زانست
گۆڤارێکی زانستی وەرزی باوەرپێکراوە لە لایەن زانکۆی لوبنانی فەرەنسی دەردەچێت-هەولێر-کوردستان-عێراق
بەرگی(١١) – ژمارە(٣)، هاوین ٢٠٢٦
ژمارەی تۆماری نێودەڵەتی: ISSN 2518-6566 (Online) - ISSN 2518-6558 (Print)

بەربەلاڤە دناڤ مە کوردإندا. (سمبێل ڕەشۆ بری قەیتانۆ)(عوبەید، ژێدەرێ بەرێ، 17). ئەڤ گۆتنە ژ بۆ لاوینی و ماقویلییا گەنجان دهێتە گۆتن. (زك ما ب پشتێ ڤە ژ برسادا)(عوبەید، ژێدەرێ بەرێ، 22). ئاماژەییەکە مرۆڤەکێ گەلەك برسییە. (ریسییێ تەشیکێ دتێك ئالییان)(عوبەید، ژێدەرێ بەرێ، 32). ل دەمێ هەستەکێ نەخۆش پەیدا دبیت و مرۆڤ پێ تێکچیت و بێزار دبیت. خۆ دئیکودوو وەردگەن. (جلە و کەڤتە ملە)(عوبەید، ژێدەرێ بەرێ، 37). گۆتنەکا مەزنانە، ل دەمێ روودانەك رووددەت و دڤێت چارەسەرییەکێ ژ بۆ ببینن. (من خۆ هاڤێتە پشت لاندکا گەلەکا)(عوبەید، ژێدەرێ بەرێ ، 44). گاڤا مرۆڤ تۆشی کارەساتەکێ دبیت، داخوازا هاریکارییێ دکەت. ئەڤ گۆتنە دهێتە بکارئینان. (چونکی وەکو موخبەرێ بوو کەس نەدزڤراند)(عوبەید، ژێدەرێ بەرێ، 52). موخبەرە واتە گۆڕستان. هەر مرییەکێ دبنە گۆڕستانێ، گۆڕستان وەردگریت و جهێ ئەوی (گۆڕ) دکەت. ئەڤ گۆتنە بۆ ئەوان کەسان دهێتە گۆتن، ئەوێن چ نە زڤرینن و چ جاران تێر نابن. (بلا کولاڤێ من هەر یێ خار بیت)(عوبەید، ژێدەرێ بەرێ، 72). وەك ئاماژەییەك ژ بۆ فهێتی و عەیبدارییێ. (من ئەو بەر ل وێ تڕاشێدا)(عوبەید، ژێدەرێ بەرێ، 72). گۆتنەکە ل دەمێ مرۆڤی دڤێت تشتەکی ب لقلقینیت و ب ئازرینیت، دهێتە گۆتن. (دێ بێژی لەگەنەکا ئاڤا سار ب سەرێ من دا کر ژ حێبەتیا خۆ).(عوبەید، ژێدەرێ بەرێ، 84). گۆتنەك گەلەرییە، ژ بۆ ئەوی دۆخێ مرۆڤ د ڤەجنقیت و حێبەتی دبیت، دهێتە گۆتن.(هێش ئامیرێ من ژێ دەڤلۆ نەبوویە)(عوبەید، ژێدەرێ بەرێ، 85). ژ بۆ سلامەتی و ب هێزییا ئامیرێ گۆهنێلی یێ زەلامی دهێتە بکارئینان. واتە هێشتا ل سەر خۆییە. (دڤێت مروڤ دورکێن ب دوندایی بدەت)(عوبەید، ژێدەرێ بەرێ، 87). ل دەمێ سوپاسدارییێ و خۆشحالییێ، ئەڤ گۆتنە دهێتە بکارئینان. (قوینێن وی ب ڤێ کورسیکێ ڤە پەرچیم کری)(عوبەید، ژێدەرێ بەرێ، 100). ژ بۆ ئەوان کەسان، ئەوێن گەلەك حەز ژ بەرپرسایەتیێ دکەن و بەنیێن کورسیکێن خۆ نە، نەڤێن زوی ب زوی بهێنە گۆهاڕتن، دهێتە گۆتن. (بەفر سارياتيیا خۆ ناهێلیت)(عوبەید، ژێدەرێ بەرێ، 115). گۆتنەکا مەزنانە، ژ بۆ کارەك هەر و هەر بهێتە دووبارەکرن، دهێتە گۆتن. (کایا د سەرێ من دا)(عوبەید، ژێدەرێ بەرێ، 118). وەك هێما بۆ کێم ئەقلیێ بەرجەستە دبیت. (تێرا کەرەکی هەیە کو پێ بسەکتیت)(عوبەید، ژێدەرێ بەرێ، 149). (تێرا کەرەکی) ئاماژەییە ب قەبارێ مەزن.

گۆڤاری قەڵای زانست
گۆڤارێکی زانستی وەرزی باوەڕپێکراوە لە لایەن زانکۆی لوبنانی فەرەنسی دەردەچێت-هەولێر-کوردستان-عێراق
بەرگی(١١) – ژمارە(٣)، هاوین ٢٠٢٦
ژمارەی تۆماری نێودەڵەتی: ISSN 2518-6566 (Online) - ISSN 2518-6558 (Print)

پشتی ئەڤ ئەدگارێن هزری یێن مۆدێرنیزمێ یێن وەك (هاڤیبوون، هێچگەرایی، نەمانا ڕەهایێ و بکارهاتنا فۆلكلۆری) دناڤ ئەڤێ کۆمەڵا کورتە چیرۆکاندا بەرجەستە بووی، هاڤیبوون وەك هەستکرن ب ڤەقەتیانێ و نەمانا ژێیاتیێ، ژ ئەنجامێ گرێێن دەروونی و فشارێن ژیانا رۆژانە یا سەردەم، وەك ئەدگارەکێ دیارێ تێکستێ مۆدێرن، جهێ خۆ دناڤ ئەڤان کورتە چیرۆکاندا کرییە. هیچگەرایی ژی، وەك ژ دەستدان و نەمانا بەها و باوەڕان، تێکشکاندنا یاسا و رێساییێن هەی. دناڤ ئەڤان نموونان‌دا بەرجەستە دبیت. زێدەباری نەمانا ڕەهاییێ. هەروەها ئەڤان کورتە چیرۆکان، شیاییە مفایی ژ فۆلکلۆر و ئەدەبێ گەلەری وەك ئێك ژ ئەدگارێن تێکستێ مۆدێرن، وەرگریت.

ئەنجام

د ئەڤێ ڤەکۆلینێدا، سەرئەنجام د ئەڤان خالێن ل خوارێدا دیار دبن:

1. د کورتە چیرۆکا کوردی یا مۆدێرندا، (زێمارا دلی) ب نموونە، شکاندنا بنیاتێ تێکستێ لاسایکەر و کەڤن، هاتییە ئەنجامدان. ل جهێ ئەوێ، گرێێن فرەڕەهەند و هەڵوەشیایی هاتینە بکارئینان.
2. سەنتەربوونا خۆد و ناخێ مرۆڤی، هەستێن ڤەشارتی د کویراتییا دەروونێ مرۆڤێ سەردەمدا ژ ئەنجامێ فشارێن ژیانا سەردەم، ڕەنگڤەدانا خۆ دناڤ ئەڤان تێکستاندا هەبوویە، وەك ئاماژەیێن شەپۆلا هۆشمەندیێ.
3. ب زمانەکێ چڕ، یێ کورت و تژی واتا. خۆدان کود و فرەڕەهەند هاتینە نڤیساندن. سەرئەنجام ئاڤاکرنا تێکستەکێ ڤەکری بەرهەمهاتییە، وەك ئێك ژ ئەدگارێن کورتە چیرۆکا مۆدێرن.
4. د بنیاتێ هونەری یێ کۆمەڵا کورتە چیرۆکێن (زێمارا دلی) دا، تەکنیکێن مۆدێرن یێن وەك مێتا ڤەگێڕانێ، مفا وەرگرتن ژ ئەدەبێ فۆلکلۆری ب زەقی و ئاشکرایی هاتینە بەرجەستەکرن.
5. د کورتە چیرۆکێن مۆدێرندا یێن وەك کۆمەڵا کورتە چیرۆکێن (زێمارا دلی)، هاڤیبوونا مرۆڤی، تاکگەرایی و ڤەقەتیان و دابڕان ژ کۆمێ، هەڤرکییا خۆدی و دەروونی، ژ سیماییێن دیارن.
6. هیچگەرایی، هەرفاندنا باوەری و بەهاییێن هەی. چ یێن ئایینی، جڤاکی و تێهزرینا کۆمێ بن، وەك تەوژمەکا بێ واتایی و ڤالاهیا ژیانا سەردەم، نیشانددەن.

گۆڤاری قەڵای زانست
گۆڤارێکی زانستی وەرزی باوەڕپێکراوە لە لایەن زانکۆی لوبنانی فەرەنسی دەردەچێت-هەولێر-کوردستان-عێراق
بەرگی(١١) – ژمارە(٣)، هاوین ٢٠٢٦
ژمارەی تۆماری نێودەڵەتی: ISSN 2518-6566 (Online) - ISSN 2518-6558 (Print)

7. د بنیاتێ هزری و ناڤەرۆکا ئەوان تێکستێن د ناڤ خۆ دا هەمبێز کرین، تێهزرینا رێژەیی و نەمانا ڕەهایێ. مفا وەرگرتن ژ شەپۆلێن هزری و فەلسەفی یێن وەك هیچگەرایی، هەبوونگەرایی و هەڵوەشانگەرایێ، وەك بنەما و شەنگستە هاتینە بکارئینان ژ بۆ ئاڤاکرنا ئاڤاهیێ ئەڤان کورتە چیرۆکان.

سەرچاوەکان:

ب زمانێ کوردی:

ئێك: پەرتووك:

ئیسماعیل، نەفیسا.(2005). تەکنیکا ڤەگێڕانێ دکورتە چیرۆکێن فازل عومەری دا. ئێکەتیا نفیسەرێن کورد، دهوك.

حوسێن، د.هیمدادی. (2010). ڕێبازە ئەدەبییەکان. دەزگای موکریانی، چاپی دووەم، هەولێر.

ڕەشید، سلیم سالح. (2005). شێواز لە کورتە چیرۆکی کوردیدا. چاپی یەکەم، سلێمانی.

عبدالقادر،أمین. (2005). دوو چەمکێن هاڤیبوون و یاخیبوون دهۆزانا نویخازا کوردی دا. چاپا ئێکێ، دهوك.

عوبەید، د. ئەمجەد. (2022). زێمارا دلی. کورتە چیرۆك، چاپا ئێکێ، تەهران.

مەنتك، حەمە. (2018). هونەرەکانی چیرۆکنووسین. پرۆژەی چاپی کتێبی مێخەك، چاپی یەکەم، چاپخانە تاران.

دوو: رۆژنامە و گۆڤار:

بابێ نازێ. (2006). (دیدار)، گۆڤارا مەتین، ژمارە 133، خۆلا چوارێ. 83.

عمر، أمین عبدالقادر. علی، درخشان بکر. (2022). بەرجەستەبوونا تەکنیك و ئاماژەیێن میتا ڤەگێڕانێ د رۆمانێن مرۆڤێ بەلەچەك و رەشکۆ دا. گۆڤارا زانکویا دهوك، پەرەبەندا 25، ژ(1).

گۆڤاری قەڵای زانست
گۆڤارێکی زانستی وەرزی باوەڕپێکراوە لە لایەن زانکۆی لوبنانی فەڕەنسی دەردەچێت-هەولێر-کوردستان-عێراق
بەرگی(١١) – ژمارە(٣)، هاوین ٢٠٢٦
ژمارەی تۆماری نێودەڵەتی: ISSN 2518-6566 (Online) - ISSN 2518-6558 (Print)

ب زمانێ عەرەبی:

ئێك: پەرتووك:

البرادة، محمد. (2011). الرواية العربية ورهان التجديد. دار الصدى، الطبعة الأولى، دبي.

الجابري، د.محمد عابد. (1991). التراث و الحداثة. مركز الوحدة، الطبعة الأولى، بيروت.

بدوي، عبدالرحمن. (1975). نيتشه. وكالة المطبوعات، الطبعة الخامسة، الكويت.

بلعاد، سعاد. (1996). الأغتراب مفهوما وأصطلاحا. دار الثقافة، المغرب.

رشدي، رشاد. (1975). فن القصة القصيرة. دار العودة، الطبعة الثانية، بيروت.

قباني، حسين. (1965). فن كتابة القصة. المؤسسة المصرية، دار القومية، مصر.

كرم، يوسف. (2012). تاريخ الفلسفة الحديثة. مؤسسة هنداوي، القاهرة.

مصطفى، د. فائق. علي، د. عبدالرضا. (1989). في النقد الأدبي الحديث. مديرية دار الكتب و الطباعة و النشر، الطبعة الأولى، موصل.

همفري، روبرت. (2000). تيار الوعى في الرواية الحديثة. ت: محمود الربيعي، دار غريب، الطبعة الأولى، القاهرة.

واو، باتريشا. (2018). الميتافيكشين، المتخيل السردي الواعي بذاته، النظرية والممارسة. ت: السيد أمام، دار شهريار للنشر والطبع، الطبعة الأولى.

دوو: رۆژنامە و گۆڤار:

بن قومار، مليكة. (2021). التراث الأدبي وأهميته في الادب العربي الحديث و نقده. مجلة حوليات الأداب و اللغات، المجلد 9، العدد 2، الجزائر.

سعيدي، عبدالفتاح. (2021). نظرية النسبية و ملامح الفلسفة المعاصرة. مجلة المجتمع و الرياضة، المجلد 4، العدد 2، الجزائر.

سێ: نامێن ئەکادیمی:

العسكري، كيلاس محمد عزيز. (2005). الأغتراب فى شعر الشاعرين محمود درويش – شيركو بيكەس. رساله ماجستير، جامعه بغداد.

گۆڤاری قەڵای زانست
گۆڤارێکی زانستی وەرزی باوەڕپێکراوە لە لایەن زانکۆی لوبنانی فەڕەنسی دەردەچێت-هەولێر-کوردستان-عێراق
بەرگی(١١) – ژمارە(٣)، هاوین ٢٠٢٦
ISSN 2518-6566 (Online) - ISSN 2518-6558 (Print) :ژمارەی تۆماری نێودەڵەتی

The Characteristics of Modernism in (Zimara Dly) Short Story Collection by Amjad Obaid as an Example

Abdulrahman Abdulghafor Hasan
Kurdish Department, College of Language, Nawroz University, Duhok, Kurdistan Region, Iraq
Email: abdulrahman.abdulgfoor@nawroz.edu.krd

Barzan Mustafa Mohammed
Kurdish Department, College of Language, Nawroz University, Duhok, Kurdistan Region, Iraq
Email: Barzan.Mohammed@nawroz.edu.krd

Abstract:

This research is titled "The Characteristics of Modernism in (Zimara Dly) Short Story Collection as an Example." This research is an attempt at explaining and understanding the characteristics of modernism; the nature of its beginnings, influence and presence in Kurdish short stories. The research also explores how each characteristic has been utilized in the short story collection and the establishment of the characteristics as a general paradigm on route to the Kurdish short story development.

The research defines and explains short stories and in addition, the most important characteristics of modernism in Kurdish short stories are discussed and practically analyzed in the collection in question; using a descriptive and analytical approach as it is the approach of choice for a study of this nature.

As a result, the selected collection of short stories appears to exhibit and utilize the characteristics of modernism expertly.

Keywords: *Modernism, Characteristics, Technical construction, Intellectual construction, Zimara Dly.*

گۆڤاری قەڵای زانست
گۆڤارێکی زانستی وەرزی باوەڕپێکراوە لە لایەن زانکۆی لوبنانی فەرەنسی دەردەچێت-هەولێر-کوردستان-عێراق
بەرگی(١١) – ژمارە(٣)، هاوین ٢٠٢٦
ژمارەی تۆماری نێودەڵەتی: ISSN 2518-6566 (Online) - ISSN 2518-6558 (Print)

خصائص الحداثة في المجموعة القصصية (زيمارا دلى) لأمجد عبيد أنموذجاً

ملخص:
هذا البحث الموسوم ب "خصائص الحداثة في المجموعة القصصية (زيمارا دلى) لأمجد عبيد أنموذجاً". يحاول تفسير وفهم خصائص الحداثة وطبيعة بداياتها وتأثيرها وحضورها في القصة القصيرة الكردية. كما يستكشف البحث كيفية توظيف كل خاصية في مجموعة القصة القصيرة وتأثير هذه الخصائص كنموذج عام في طريق تطور القصة القصيرة الكردية .يتضمن محتوى هذا البحث على تحديد و تعريف مفهوم القصة القصيرة وخصائصها. بالإضافة إلى أهم خصائص الحداثة في القصة القصيرة الكردية وتحليلها عمليًا في المجموعة المعنية؛ باستخدام المنهج الوصفي والتحليلي لأنه المنهج المفضل لدراسة هذا النوع .نتيجة لذلك، يبدو أن المجموعة المختارة من القصص القصيرة تعرض وتستغل خصائص الحداثة بمهارة تعد من الأنتاجات المهمة في هذا المجال.

الكلمات المفتاحية:: الحداثة، خصائص الحداثة، البناء الفني، البناء الفكري، زيمارا دلى.